

2018

# Handicappolitisk Redegørelse







## **Handicappolitisk redegørelse 2018**

Henvendelse om publikationen kan ske til:  
Børne- og Socialministeriet  
Holmens Kanal 22  
1060 København K  
T 33 92 93 00

Elektronisk Publikation:  
ISBN: 978-87-93627-03-1

Publikationen kan hentes på  
Børne- og Socialministeriets hjemmeside:  
[www.socialministeriet.dk](http://www.socialministeriet.dk)

# Om redegørelsen

---

Handicappolitisk Redegørelse 2018 er den anden redegørelse, som er udarbejdet af Ministeriernes Handicapudvalg, siden det i 2014 blev det besluttet, at opgaven med at udforme handicappolitiske redegørelser skulle overgå fra Folketingets Ombudsmand til Ministeriernes Handicapudvalg med Børne- og Socialministeriet i spidsen i kraft af ministeriets handicapkoordinerende rolle.

Redegørelsen tager afsæt i regeringens arbejde med at fremme ligebehandling af mennesker med handicap. I lighed med Handicappolitisk Redegørelse 2016 er redegørelsen disponeret efter de samme overordnede fokusområder, som afspejler handicapkonventionens målsætninger og principper. Redegørelsen indeholder dermed alene initiativer, som relaterer sig til disse fokusområder, og er således ikke et udtømmende katalog over alle handicappolitiske indsatser på de forskellige sektorområder.

Redegørelsen er udarbejdet i regi af Ministeriernes Handicapudvalg, som er et tværministerielt udvalg med Børne- og Socialministeriet som formand. Udvalgets overordnede formål er at medvirke til at skabe en sammenhængende handicappolitisk indsats i overensstemmelse med regeringens mål og visioner. Herunder indgår at skabe sammenhæng i regeringens initiativer, men også at være et forum for håndtering af tværgående udfordringer, videndeling, netværksskabelse og sparring om aktuelle handicappolitiske forhold, herunder den fortsatte implementering af FN's handicapkonvention.

Redegørelsen er udarbejdet med bidrag fra og i samarbejde mellem en lang række ministerier, som alle har arbejdet for at fremme handicappolitiske målsætninger om et inkluderende samfund og lige muligheder for alle.

Redegørelsen er bygget op om ni centrale fokusområder. I disse kan man læse om tankerne bag hvert af de overordnede fokusområder samt om udvalgte centrale initiativer i de enkelte ministerier, som er igangsat for at understøtte arbejdet med det pågældende fokusområde. For hvert fokusområde præsenteres mål og centrale initiativer på de enkelte områder.

---



## Indhold

1. Indledning .....	11
2. Bevidstgørelse og bekæmpelse af diskrimination .....	15
Forbud mod forskelsbehandling .....	16
Flyt holdninger og bekæmp fordomme .....	17
Særlige hensyn til studerende med handicap .....	17
3. Retten til et selvstændigt liv og til at være inkluderet i samfundet .....	19
Indførelse af fremtidsfuldmagter .....	20
Tilkøb af socialpædagogiske ledsagelse under ferie .....	20
Nye veje til aktiviteter og ledsagelse .....	21
Den Nationale Tolkemyndighed .....	21
Omorganisering af tolkeområdet .....	22
Målrettet botilbud til unge .....	22
Udvidelse af kredsen af stemmeberettigede .....	22
Hjælpe midler ved stemmeafgivning .....	23
Samarbejde med interessenter .....	23
4. Fysisk og digital tilgængelighed .....	25
Fysisk tilgængelighed .....	26
Digital tilgængelighed .....	29
5. Lige adgang til uddannelse .....	33
Styrkelse af inkluderende læringsmiljøer i grundskolen .....	34
Kvalitetsudvikling i ungdomsuddannelserne .....	39
En ny Forberedende Grundskole .....	41
Initiativer på voksen- og efteruddannelsesområdet (VEU) .....	42
Øvrige initiativer på uddannelsesområdet .....	43
Handicappolitisk handlingsplan på uddannelsesområdet .....	43
IT-hjælpe midler skal kunne anvendes på prøvemateriale .....	43
Bedre uddannelsesforløb for studerende med handicap .....	43
Et optagesystem der tager hensyn til studerende med handicap .....	44
Tilbud om særlige prøvevilkår til studerende med handicap .....	44
Mulighed for dispensation fra studieaktivitetskrav for studerende med handicap .....	44
Særlig støtte til studerende med handicap der ikke kan varetage erhvervsarbejde ved siden af deres studier .....	44
Mulighed for, at pædagogstuderende med handicap kan tage praktik på nedsat tid .....	45
Undervisning af konfirmander med særlige behov .....	45
Børn med autisme og skoleværing .....	46
6. Flere i arbejde .....	49
Styrkelse af beskæftigelsen for mennesker med handicap .....	50
Flere i arbejde .....	52
Social støtte i overgang til og fastholdelse i job .....	56
Retur til et aktivt arbejdsliv- rehabiliteringsinitiativ for veteraner .....	56

---

## Indhold

7.	Fremme af sundhed .....	59
	Fokus på sundhed .....	60
	Et trygt og værdigt liv med demens .....	62
	Individuelt behandlingstilbud for veteraner med PTSD samt teknologisk støtte til behandling og vejledning .....	62
8.	Mødet med det offentlige system .....	65
	Danmarkskort over omgørelsesprocenter i Ankestyrelsen for kommunale klagesager .....	65
	Handlingsplan til styrkelse af kvaliteten i sagsbehandlingen på handicapområde .....	66
	Udvidet varslingsordning som led i servicelovens voksenbestemmelser .....	67
	Bestemmelser om indfødsret .....	67
	Mestringsstøtte til familier med børn med handicap .....	69
	Udbredelse af Stepping Stones – en del af Udviklings- og investeringsprogrammet .....	70
	Bedre koordination i indsatserne for børn og unge med handicap .....	70
	Introduktion af brobyggerfunktion for veteraner .....	70
	Den nationale koordinationsstruktur .....	71
	Taskforce på handicapområdet .....	71
	Socialtilsyn .....	72
	Bedre udnyttelse af velfærdsteknologi og hjælpemidler på handicapområdet .....	73
9.	Viden og dataindsamling .....	77
	Socialpolitisk Redegørelse .....	78
	Personer med Handicap – Hverdagsliv og levevilkår .....	78
	"Den socialøkonomiske Investeringsmodel" (SØM) .....	79
	De kommunale serviceindikatorer .....	80
	Indsatser i botilbud for voksne med udviklingshæmning .....	80
	Viden om sociale metoder på handicapområdet .....	81
	Vejledende, faglige forløbsbeskrivelser .....	82
	Generering af ny viden om ADHD .....	82
	Forebyggelse af seksuelle overgreb mod børn og unge med handicap .....	83
	Analyse af dispensationspraksis på uddannelsesinstitutionerne og registeranalyse om frafald blandt studerende med handicap .....	83
10.	Internationalt samarbejde .....	87
	Internationalt arbejde .....	88

---







# 1. Indledning

---

Dansk handicappolitik skal være med til at understøtte en samfundsudvikling, hvor børn, unge og voksne med handicap har samme ansvar for eget liv som alle andre samfundsborgere og samme muligheder for at udnytte deres potentialer på lige fod med alle andre. Det langsigtede mål er at skabe et inkluderende og mangfoldigt samfund baseret på respekt for forskellighed, og hvor der støttes op om den enkeltes ressourcer og muligheder. Men det er også målet at skabe et samfund, hvor ansvar og muligheder balancerer, og hvor den enkelte gør sit til at deltage i og bidrage til fællesskabet.

Denne redegørelse er et vigtigt element i arbejdet med at nå dette mål. Redegørelsen er med til at fastholde et fokus på området, der kan føre til vigtige og nødvendige diskussioner og ikke mindst sikre, at arbejdet med inklusion og ligebehandling af mennesker med handicap hele tiden udvikles og forbedres.

En vigtig ramme for arbejdet er FN's Konvention om Rettigheder for Personer med Handicap. Konventionen skal fremme, beskytte og sikre muligheden for, at alle personer med handicap fuldt ud kan nyde alle menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder på lige fod med andre samt at fremme respekten for deres naturlige værdighed.

Handicapkonventionen indeholder et princip om progressiv implementering af de økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder og kan betragtes som et dynamisk redskab, der bidrager til at sikre en fortsat udvikling af området med henblik på fuld opnåelse af de rettigheder, der er fastsat i konventionen inden for de rammer, som samfundsudviklingen og samfundsøkonomien sætter.

Konventionen trådte i kraft i Danmark den 23. august 2009.

Redegørelsen er disponeret efter ni centrale fokusområder, som er udvalgt med afsæt i de bærende principper i FN's handicapkonvention:

- 1) Bevidstgørelse og bekæmpelse af diskrimination
- 2) Retten til et selvstændigt liv og til at være inkluderet i samfundet
- 3) Fysisk og digital tilgængelighed
- 4) Lige adgang til uddannelse
- 5) Flere i arbejde
- 6) Fokus på sundhed
- 7) Mødet med det offentlige system
- 8) Viden og dataindsamling
- 9) Internationalt samarbejde

Hvert fokusområde indledes med et kort resumé af de for fokusområdet vigtigste relevante artikler i FN's handicapkonvention. Derefter præsenteres mål og centrale initiativer på de enkelte områder.

Den 23. og 24. september 2014 blev Danmark for første gang eksamineret af FN's handicapkomité. Eksaminationen skete som opfølgning på Danmarks første landerapport (2011) og efterfølgende skriftlig besvarelse af de såkaldte "list of issues" i juni 2014. Eksaminationen resulterede i komitéens "Concluding Observations" (anbefalinger) til, hvordan Danmark kan styrke implementeringen af FN's handicapkonvention. De modtagne anbefalinger indeholder ros, men også 30 anbefalinger til, hvordan Danmark fremover kan styrke implementeringen. Anbefalingerne er offentliggjort på Børne- og Socialministeriets hjemmeside.

Danmark skal rapportere til komitéen igen i foråret 2020. Her skal der blandt andet indgå svar og status vedr. anbefalingerne. De berørte ministerier er i gang med at se på komitéens anbefalinger, som løbende drøftes i Ministeriernes Handicapudvalg.





## 2. Bevidstgørelse og bekæmpelse af diskrimination

---

*I dette kapitel præsenteres de initiativer, der er iværksat, afsluttet, eller hvor der er sket en særlig udvikling i de seneste år, og som i overvejende grad kan relateres til FN's handicap-konventions artikel 5: Lighed og ikke-diskrimination og artikel 8: Bevidstgørelse.*

*Det følger af artikel 5, at deltagerstaterne anerkender, at alle er lige for loven, og at personer med handicap skal sikres lige og effektiv retlig beskyttelse imod diskrimination af enhver grund. Derfor skal deltagerstaterne tage alle passende skridt til at sikre, at der tilvejebringes rimelig tilpasning.*

*Det følger af artikel 8, at deltagerstaterne forpligter sig til at vedtage umiddelbare effektive og passende foranstaltninger til at øge bevidstheden i samfundet om personer med handicap, at bekæmpe stereotyper, fordomme m.v. og at fremme bevidstheden om evner hos og bidrag fra personer med handicap. Foranstaltningerne kan bl.a. omfatte effektive offentlige bevidstgørende kampagner og fremme - på alle niveauer i uddannelsessystemet - af en holdning af respekt i forhold til de rettigheder, der tilkommer personer med handicap.*

---

Der er fra centralt hold løbende fokus på at modvirke diskrimination samt beskytte og fremme menneskerettigheder for mennesker med handicap.

I maj 2018 vedtog Folketinget et lovforslag om forbud mod forskelsbehandling på grund af handicap. Loven, som trådte i kraft 1. juli 2018, indeholder et bredt dækkende forbud mod forskelsbehandling, ligesom den giver effektive håndhævelsesmuligheder ved overtrædelse af forbuddet mod forskelsbehandling.

Samtidig er det vigtigt fortsat at arbejde for at øge bevidstheden i samfundet om mennesker med handicap og skabe respekt for de rettigheder og den værdighed, der tilkommer dem. Det er vigtigt at bekæmpe stereotyper og fordomme samt at fremme en positiv holdning og større samfundsmæssig bevidsthed om og blandt mennesker med handicap.

Men arbejdet med at flytte denne dagsorden er en langvarig proces, som kræver løbende opmærksomhed. Børne- og Socialministeriet afholdt i samarbejde med Danske Handicaporganisationer og Europarådets sekretariat den 13. og 14. december 2017 et seminar med titlen "Awareness raising for persons with disabilities". For at sprede de gode erfaringer, der bl.a. blev drøftet på seminaret, er der opfølgende udarbejdet et "Factsheet on the Awareness Raising on the Rights of Persons with Disability".

Nedenfor præsenteres en kort status på de aktuelle og fremadrettede initiativer om temaet: Bevidstgørelse og bekæmpelse af diskrimination.

---

## Forbud mod forskelsbehandling

Børne- og Socialministeriet

Folketinget vedtog ultimo maj 2018 forslag til lov om forbud mod forskelsbehandling på grund af handicap. Loven trådte i kraft 1. juli 2018.

Loven giver personer med handicap samme beskyttelse mod forskelsbehandling uden for arbejdsmarkedet, som gælder i forhold til kriterierne køn, race og etnisk oprindelse, ligesom den giver effektive håndhævelsesmuligheder ved overtrædelse af forbuddet mod forskelsbehandling.

Loven gælder for alle områder i samfundet, bortset fra områder der er omfattet af lov om forbud mod forskelsbehandling på arbejdsmarkedet m.v. Ligeledes er udøvelse af aktiviteter af rent privat karakter undtaget fra forbuddet mod forskelsbehandling.

Enhver, som udfører opgaver inden for lovens anvendelsesområde, er omfattet af forbuddet mod forskelsbehandling.

Forbuddet mod forskelsbehandling omfatter såvel direkte som indirekte forskelsbehandling, ligesom chikane skal betragtes som forskelsbehandling, når en uønsket optræden i relation til en person med handicap finder sted med det formål eller den virkning at krænke en persons værdighed og skabe et truende, fjendtligt, nedværdigende, ydmygende eller ubehageligt klima for den pågældende.

Der er to undtagelser til forbuddet mod forskelsbehandling. Dels vil både direkte og indirekte forskelsbehandling være lovlig, såfremt forskelsbehandlingen har et sagligt formål eller har til formål at forebygge eller opveje ulemper knyttet til handicap. Det saglige formål skal dog være nødvendigt for at opnå formålet, og der skal være et rimeligt forhold mellem det ønskede mål, og hvor indgribende forskelsbehandlingen er for den eller de, som bliver stillet dårligere. Dels er det muligt at opretholde eller vedtage specifikke foranstaltninger, som har til formål at forebygge eller opveje ulemper knyttet til et handicap.

Der gælder samme bevisbyrde regler som i lov om etnisk ligebehandling og forskelsbehandlingsloven. Det betyder, at princippet om delt bevisbyrde skal finde anvendelse.

Loven indfører desuden et forbud mod repressalier. Det vil sige, at ufordelagtig behandling eller ufordelagtige følger som reaktion på en klage eller nogen form for retsforfølgning, der iværksættes med det formål at sikre, at princippet om ligebehandling iagttages, vil være ulovlige.

Der er klageadgang til Ligebehandlingsnævnet over overtrædelser af forbuddet mod forskelsbehandling på grund af handicap samt over forbuddet mod repressalier. Personer, der er krænket ved overtrædelser af forbuddet, kan tilkendes en godtgørelse.



For at kunne følge, hvordan loven virker i praksis, vil der ske en årlig opfølgning via oplysninger fra Ligebehandlingsnævnet, ligesom der efter tre år vil blive foretaget en mere uddybende evaluering.

## Flyt holdninger og bekæmp fordomme

Børne- og Socialministeriet

Som led i det danske formandskab for Europarådets Ministerkomité afholdt Børne- og Socialministeriet i samarbejde med Danske Handicaporganisationer og Europarådets sekretariat den 13. og 14. december 2017 et seminar med titlen "Awareness raising for persons with disabilities". På seminaret drøftede repræsentanter fra 10 af Europarådets medlemslande, herunder myndighedsrepræsentanter og repræsentanter fra handicaporganisationer, hvordan samarbejde mellem myndigheder, civilsamfund og andre parter kan bidrage til at flytte holdninger og nedbryde fordomme mod mennesker med handicap. For at sprede de gode erfaringer, der bl.a. blev drøftet på seminaret, er der opfølgende udarbejdet et "Factsheet on the Awareness Raising on the Rights of Persons with Disability", jf. <https://rm.coe.int/factsheet-awareness-rev-2-/16808b4e46>

## Særlige hensyn til studerende med handicap

Uddannelses- og Forskningsministeriet

Uddannelses- og Forskningsministeriet arbejder løbende på at understøtte, at studerende med handicap har gode muligheder for at tage en uddannelse på lige fod med andre studerende. Bevidstgørelsen og ønsket om ligestilling ses generelt på tværs af uddannelsessystemet herunder i form af særlige regler for studerende med handicap mht. støtteformer, optag, eksamensregler, hjælpemidler og mulighed for dispensation på baggrund af en fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse. Ministeriet er f.eks. aktuelt ved at kortlægge institutionernes dispensationspraksis, se afsnit 9 om viden og dataindsamling.



### 3. Retten til et selvstændigt liv og til at være inkluderet i samfundet

---

*I dette kapitel præsenteres de initiativer, der er iværksat, afsluttet, eller hvor der er sket en særlig udvikling i de seneste år, og som i overvejende grad kan relateres til FN's handicapkonventions artikel 19: Retten til et selvstændigt liv og til at være inkluderet i samfundet, artikel 29: Deltagelse i det politiske og offentlige liv samt artikel 30: Deltagelse i kulturlivet, rekreative tilbud, fritidsaktiviteter og idræt.*

*I henhold til artikel 19 anerkender deltagerstaterne, at alle personer med handicap har lige ret til at leve i samfundet med samme valgmuligheder som andre, og deltagerstaterne skal træffe effektive og passende foranstaltninger til at gøre det lettere for personer med handicap fuldt ud at nyde denne rettighed samt fuldt ud at blive inkluderet og deltage i samfundet.*

*I henhold til artikel 29 skal deltagerstaterne sikre personer med handicap politiske rettigheder og mulighed for at nyde dem på lige fod med andre, herunder sikre at personer med handicap har ret til og mulighed for at afgive deres stemme og modtage valg.*

---

Civilsamfundet er indgang til ligeværdige møder mellem mennesker med og uden handicap. Deltagelse i civilsamfundets mange fællesskaber er en af de vigtigste veje til øget inklusion og mangfoldighed i samfundet. Det er derfor vigtigt at understøtte, at mennesker med handicap kan deltage på lige fod med andre i samfundet.

For det enkelte menneske med handicap handler deltagelse også om at kende og bruge sine rettigheder. Derfor skal mennesker med både fysiske og kognitive handicap understøttes i at deltage som aktive samfundsborgere i de mange aktiviteter, som det danske samfund har at byde på.

For at fremme disse dagsordner er der fra centralt hold stort fokus på at styrke medborgerskab og inklusion af mennesker med handicap i civilsamfundet. Der er blandt andet indført en lov om fremtidsfuldmagter, som skal styrke retten til selvbestemmelse og øge borgernes mulighed for at bevare indflydelse på eget liv og fremtidige forhold trods sygdom eller anden svækkelse. Loven giver således den enkelte borger mulighed for selv at udpege en eller flere fremtidige repræsentanter (fremtidsfuldmægtige) i økonomiske og personlige forhold, hvis borgeren på et tidspunkt ikke længere har evne til selv at varetage sine forhold.

Derudover har borgere med handicap i visse botilbud fået mulighed for at tage deres kendte personale med på ferie, og en tværministeriel arbejdsgruppe er ved at afsøge mulighederne for en omorganisering af området for tolkning til mennesker med hørehandicap.

---

Endelig er kredsen af stemmeberettigede til kommunale og regionale valg og Europa-Parlamentsvalg fra 1. juli 2016 blevet udvidet, således at denne også omfatter personer, der er under værgemål med fratagelse af den retlige handleevne efter værgemålslovens § 6.

På de følgende sider præsenteres en kort status på de aktuelle og fremadrettede initiativer om temaet: Retten til et selvstændigt liv og til at være inkluderet i samfundet.

## Indførelse af fremtidsfuldmagter

Justitsministeriet

Den 1. september 2017 trådte lov om fremtidsfuldmagter i kraft.

En fremtidsfuldmagt er et enkelt og privatretligt alternativ til en almindelig aftaleretlig fuldmagt og det offentligt fastsatte værgemål. Ordningen giver den enkelte borger mulighed for selv at udpege en eller flere fremtidige repræsentanter (fremtidsfuldmægtige) i økonomiske og personlige forhold, som skal træde til, hvis borgeren på et senere tidspunkt som følge af sygdom, svækket mental funktion eller helbred eller lignende ikke længere selv har evne til at varetage sine forhold. Ordningen tilgodeser derved behovet hos personer, der f.eks. får en diagnose, hvorefter det kan forudses, at de på et tidspunkt ikke længere vil have evne til selv at varetage deres forhold.

Indførelse af fremtidsfuldmagtsordningen bygger bl.a. på en anbefaling fra Europarådet om fremtidsfuldmagter.

## Tilkøb af socialpædagogisk ledsagelse under ferie

Børne- og Socialministeriet

Den 1. januar 2018 trådte lov nr. 649 af 8. juni 2017 om tilkøb af socialpædagogisk ledsagelse under ferie i kraft. Med loven får visse kommunale og regionale døgntilbud mulighed for at tilbyde tilkøb af socialpædagogisk ledsagelse under ferie til døgntilbuddets beboere over 18 år. Baggrunden for loven er et ønske om at give borgere med handicap mulighed for at tage deres kendte personale med på ferie.

Det er op til det enkelte døgntilbud at beslutte, om det ønsker at tilbyde tilkøbsordningen. Det er kun døgntilbud, som er godkendt af socialtilsynet, der er omfattet af loven, ligesom det kun er beboere med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, der kan købe ferieleadsagelse efter loven. Tilkøbet finansieres af beboeren selv, og tilkøbsydelsen skal ligge ud over den hjælp, beboeren er visiteret til efter servicelovens § 85. Loven skal evalueres i 2019.

## Nye veje til aktiviteter og ledsagelse

### Børne- og Socialministeriet/Socialstyrelsen

Med henblik på at styrke muligheden for at iværksætte, udbrede og afprøve nye initiativer for mennesker med handicap, der ikke kan færdes alene på grund af betydelig og varig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, er der i årene 2015-2017 udmeldt tre ansøgningspuljer målrettet kommuner, regioner, frivillige organisationer mv. Over 30 initiativer er blevet iværksat og afprøvet. Initiativerne har været meget alsidige, men de har haft det til fælles, at voksne med handicap er blevet tilbudt bedre muligheder for et aktivt og selvstændigt liv med øget inklusion i samfundet som mål. Blandt andet har der været fokus på brugen af frivillige både med og uden handicap, personer med handicap som aktive deltagere og medspillere i lokalsamfundet og fællesskaber på tværs af støttetilbud, kommuner og frivillige.

Erfaringerne fra initiativerne er samlet af Socialstyrelsen i et webtema og publikationen "Nye veje – til aktiviteter og ledsagelse for personer med handicap" (Socialstyrelsen, 2017), der kan inspirere til initiativer, der styrker aktiv deltagelse i samfundet for personer med handicap.

Projektet er finansieret af satspuljen for 2015.

## Den Nationale Tolkemyndighed

### Børne- og Socialministeriet/Socialstyrelsen

Den Nationale Tolkemyndighed blev oprettet den 1. januar 2010, som afslutning på et satspuljeprojekt 2000-2009 om bevilling af tolk til hørehandicappede til aktiviteter, hvor der ikke er andre myndigheder, der har ansvar for at sikre tolk. Herved fik hørehandicappede ret til bevilling af tolk til kommunikation mellem personer, når der ikke var ordninger efter anden lovgivning.

Formålet med Tolkemyndigheden er at give hørehandicappede mulighed for at deltage i samfundslivet på lige vilkår med hørende. Ordningen er selvstændigt finansieret på finansloven og har hjemmel i tolkeloven. Tolkning til hørehandicappede foregår som simultantolkning via skrive- og tegntolk til hørehæmmede og døvblevne, og som tegnsprogstolkning til døve og døvblinde.

Der bevilliges tolk til de ovennævnte aktiviteter, hvor ikke andre har ansvaret for at sikre tolke. Tolkemyndighedens kompetenceområde er således negativt afgrænset.

Der er ved udgangen af 2017 registreret godt 3.100 brugere. Der blev i 2017 bevilliget 20.924 tolkninger og hertil yderligere bevilliget og gennemført over 10.000 fjerntolkninger.

Socialstyrelsen er ansvarlig for initiativet.

## Omorganisering af tolkeområdet

### Børne- og Socialministeriet

Der er i december 2017 nedsat en tværministeriel arbejdsgruppe, som har til formål at afsøge mulighederne for en omorganisering af området for tolkning til mennesker med hørehandicap. Formålet er at sikre dels en bedre indsats for borgerne, dels en mere effektiv ressourceudnyttelse. En omorganisering vil således kunne understøtte en enklere og smidigere adgang til tolkning for mennesker med hørehandicap, når det er nødvendigt for, at de på lige fod med andre kan gøre brug af offentlige tilbud og ydelser. Baggrunden for omorganiseringsarbejdet er bl.a., at ansvaret for at tildele tolkning til målgruppen er spredt imellem forskellige sektorer, og at ansvarsfordelingen mellem sektorer opleves uklar af mennesker med hørehandicap og i et vist omfang også af myndigheder.

Børne- og Socialministeriet er formand for arbejdsgruppen. Arbejdsgruppen består i øvrigt af repræsentanter fra Beskæftigelses-, Undervisnings-, Uddannelses- og Forsknings-, Udlændinge- og Integrations-, Justits-, Sundhed- og Ældre-, Kultur-, Kirke- og Finansministeriet. Der er derudover nedsat en følgegruppe med deltagelse af bl.a. brugerorganisationer til at kvalificere arbejdet.

## Målbretning af botilbud til unge

### Børne- og Socialministeriet

I august 2018 har regeringen indgået politisk aftale med DF, S, RV, SF og ALT om at indføre mulighed for, at kommunerne kan målrette botilbud eller plejeboliger til unge med fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse. Formålet er at skabe bedre rammer for, at unge med funktionsnedsættelse kan leve et ungdomsliv på et botilbud eller et plejeboligcenter sammen med jævnaldrende. For at fastholde ungdomsmiljøerne vil de målrettede ungetilbud skulle fraflyttes, når beboerne fylder 35 år.

Det forventes, at der fremsættes lovforslag herom i februar 2019.

## Udvidelse af kredsen af stemmeberettigede

### Justitsministeriet

Det følger af grundloven, at personer, der er umyndiggjorte, ikke har valgret til Folketinget. På den baggrund vil anbefalingen om at give valgret til landsdækkende valg til personer, der er under værgemål med fratagelse af den retlige handleevne efter værgemålslovens § 6, alene kunne imødekommes ved at ændre værgemålsreglerne.

Regeringen har den 20. november 2018 fremsat et lovforslag med det formål at gennemføre tiltag med henblik på, at personer, der i dag har mistet stemmeretten som følge af værgemål, kan stemme til folketingsvalg.

Lovforslaget går ud på, at der indføres mulighed for delvis fratagelse af en persons retlige handleevne, hvilket bl.a. vil indebære, at personen bevarer stemmeretten til folketingsvalg. Personer under værgemål med delvis fratagelse af den retlige handleevne vil ikke anses for "umyndiggjort" i grundlovens forstand. En fuld fratagelse af den retlige handleevne vil dog ligesom hidtil indebære, at personen ikke har stemmeret til folketingsvalg.

## Hjælpe midler ved stemmeafgivning

Økonomi- og Indenrigsministeriet

I satspuljeaftalen for 2019-2022 besluttede partierne at afsætte i alt 3,2 mio. kr. til hjælpemidler, der skal gøre det lettere for flere personer med et handicap at foretage stemmeafgivning ved egen hjælp, dvs. uden hjælp fra en personligt udpeget hjælper eller myndighedspersoner. Det sker ved permanent at stille de to nye hjælpemidler til rådighed, som blev afprøvet ved de kommunale og regionale valg i 2017 (LED-lampe og CCTV). Initiativet skal ses i forlængelse af de hjælpemidler til stemmeafgivning, der blev afsat midler til med aftale om satspuljen for 2017-2020.

## Samarbejde med interessenter

Uddannelses- og Forskningsministeriet

Uddannelses- og Forskningsministeriet samarbejder med Danske Handicaporganisationer (DH) og andre interesseorganisationer for at få et godt erfaringsgrundlag til understøttelsen af studerende med handicaps studieforbøb og med det formål at indrette støtteordningerne på den mest hensigtsmæssige måde. Samarbejdet skal understøtte, at studerende fortsat føler sig inkluderet på uddannelsesinstitutionerne.





## 4. Fysisk og digital tilgængelighed

---

*I dette kapitel præsenteres de initiativer, der er iværksat, afsluttet, eller hvor der er sket en særlig udvikling i de seneste år, og som i overvejende grad kan relateres til FN's handicapkonventions artikel 9: Tilgængelighed og artikel 11: Risikosituationer og humanitære nødsituationer.*

*I henhold til artikel 9 skal deltagerstaterne træffe passende foranstaltninger til at sikre, at personer med handicap på lige fod med andre har adgang til de fysiske omgivelser og transportmuligheder, den information og kommunikation, herunder informations- og kommunikationsteknologi og -systemer, og de øvrige faciliteter og tilbud, der er åbne for eller gives offentligheden.*

*I henhold til artikel 11 skal deltagerstaterne træffe alle nødvendige foranstaltninger til at sikre personer med handicap beskyttelse og sikkerhed i risikosituationer.*

---

Mennesker med handicap bør så vidt muligt sikres lige adgang til fysiske omgivelser, transportmidler, information, kommunikation samt øvrige faciliteter og tilbud, der er åbne for offentligheden. Tilgængelighed handler både om at fjerne fysiske barrierer og om at sikre, at informationer og kulturtilbud er tilgængelige for både mennesker med fysiske og med kognitive handicap.

Det kan for eksempel helt konkret dreje sig om adgang til skoler, arbejdspladser, sundhedstilbud, fritidsaktiviteter, idræt, fjernsynsprogrammer og museer eller om adgang til digitale løsninger, ny teknologi og hjælpemidler til en overkommelig pris. Muligheden for at leve et selvstændigt liv og deltage fuldt ud i alle livets forhold på lige fod med alle andre, er tæt forbundet med tilgængelighed.

Der er fra centralt hold løbende fokus på at fremme tilgængeligheden for mennesker med handicap. Der er bl.a. igangsat en række initiativer, som skal sikre forbedret tilgængelighed i forbindelse med renovering af almene boliger, ligesom der i januar 2018 er lanceret en tiltagspakke med 11 initiativer, som skal medvirke til at øge mulighederne for, at alle kan benytte bygninger, der tilbyder offentlig adgang. Derudover er der igangsat en række projekter og initiativer, der vil forbedre tilgængeligheden i den kollektive trafik for mennesker med handicap.

Ligeledes arbejdes der løbende på at forbedre den digitale tilgængelighed. Blandt andet er der i september 2018 trådt en lov i kraft, hvis formål er at gøre offentlige organers websteder og mobilapplikationer mere tilgængelige for brugere, navnlig, men ikke udelukkende, for personer med handicap. Endelig fremgår det blandt andet af den nye mediaaftale fra juni 2018, at der i de nye public service-kontrakter med DR, TV 2 og de regionale TV 2-virksomheder skal fastsættes krav om forbedring af tilgængeligheden af stationernes udbud.

---

På de følgende sider præsenteres en kort status på de aktuelle og fremadrettede initiativer om temaet: Fysisk og digital tilgængelighed.

## Fysisk tilgængelighed

### Tilgængelighed i almene boliger

Transport-, Bygnings- og Boligministeriet

#### Øget tilgængelighed i almene boliger

Den tidligere regering (Socialdemokraterne og Radikale Venstre) indgik i november 2014 en boligaftale med Dansk Folkeparti, Enhedslisten, Socialistisk Folkeparti og Det Konservative Folkeparti om anvendelsen af Landsbyggefondens midler og effektivisering af den almene boligsektor. Aftalen dækker perioden 2015-2020. Som led i aftalen blev det besluttet at forhøje andelen af Landsbyggefondens investeringsramme, der målrettes til forbedret tilgængelighed i forbindelse med renovering af almene boliger, fra 200 til 400 mio. kr. årligt i aftaleperioden.

#### Øget fokus på bygningsreglementets tilgængelighedskrav

Transport-, Bygnings- og Boligministeriet

#### Tiltagspakke til fremme af tilgængelighed 2018

FN's handicapkonventions artikel 9 omhandler blandt andet tilgængelighed til byggeri. Det beskrives, at deltagerstaterne skal træffe passende foranstaltninger med henblik på at sikre, at personer med handicap har lige muligheder for adgang til de fysiske omgivelser, transportmuligheder, information og kommunikation, herunder informations- og kommunikationsteknologi og -systemer. I henhold til konventionen forpligter deltagerstaterne sig til at påtage sig eller fremme forskning og udvikling af universelt designede bygninger.

For at sætte fokus på tilgængeligheden til offentligt tilgængelige bygninger blev der i januar 2018 lanceret en tiltagspakke med 11 initiativer. Formålet med den nye tilgængelighedspakke er, at de bygninger, der tilbyder offentlig adgang, i højere grad skal indrettes, så det er muligt for alle borgere at komme ind i dem og bruge dem. Nye bygninger skal opføres efter reglerne i byggeloven og bygningsreglementet, og de skal derfor også leve op til bygningsreglementets krav om tilgængelighed for personer med handicap.

Tiltagspakken består af tre overordnede temaer, der samlet skal medvirke til at øge mulighederne for, at alle kan benytte bygninger, der tilbyder offentlig adgang.

De tre hovedtemaer er:

- Styrket formidling og vejledning om tilgængelighed i byggeriet
- Mulighed for funktionsbaserede krav og brug af tilgængelighedsstrategier i byggeriet

- Kommunernes tilsyn med byggeriet samt opsamling og evaluering af gældende regler

Initiativerne skal foruden formidling og information fokusere på, at reglerne i bygningsreglementet er tidssvarende, og at der er rum for, at bygherre, rådgivere og brugere kan anvende de nyeste løsninger til at skabe gode, innovative og funktionelle tilgængeligheds løsninger, som lever op til kravene i bygningsreglementet. Trafik-, Bygge- og Boligstyrelsen samarbejder med de relevante parter, herunder handicaporganisationerne om at sikre implementeringen af pakkens tiltag fra 2018 og fremefter.

#### **Tilgængelighedsindsats på SBI**

I satspuljeforhandlingerne i 2017 besluttede parterne at gøre Statens Byggeforskningsinstituts bevilling rettet mod en indsats inden for tilgængelighed og universelt design permanent. I udmøntningen af aftalen er det efterfølgende sikret, at instituttets forskning og formidling på tilgængelighedsområdet kan indgå i det videre arbejde med at skabe fokus på at formidle og skabe ny viden om tilgængelighed i byggeriet.

Trafik-, Bygge- og Boligstyrelsen og Statens Byggeforskningsinstitut fastlægger i samarbejde, hvordan satspuljeaftalen for 2018 kan danne udgangspunkt for at sikre øget fokus på tilgængelighed og universelt design i SBI's forsknings- og formidlingsindsats.

#### **Tilgængelighedspuljen til tilgængelighedsforanstaltninger i det eksisterende byggeri**

Trafik-, Bygge- og Boligstyrelsen har siden 2007 administreret en tilgængelighedspulje. I satspuljeforhandlingerne i 2014 blev det aftalt at videreføre ordningen i yderligere 4 år. Der er således afsat midler til en tilgængelighedspulje på i alt 32 mio. kr. i perioden 2015-2018. Puljens formål er at sikre, at der løbende arbejdes med tilgængelighedsforbedringer, så handicappede kan deltage i alle dele af samfundslivet på lige fod med andre. Der er afsat 8 mio. kr. til puljen i 2018. Puljen kan søges af kommunale, regionale og andre offentlige institutioner. Tilskud fra puljen skal gives til konkrete tilgængelighedsforbedringer i eksisterende offentlige bygninger med borgerrettede servicefunktioner.

I 2017 var der i alt 40 ansøgninger. Heraf fik 3 afslag på ansøgningen, og 4 ansøgere trak deres ansøgninger tilbage. Der blev samlet set givet tilsagn for 4,6 mio. kr. til tilgængelighedsforanstaltninger som etablering af niveufri adgang, handicapparkering, elevatorer, handicaptolletter, teleslynger og skiltning og information i bygninger. Tilsagnene blev givet til skoler, borgerhuse, idrætshaller, kirker, plejecentre o.l. Tilsagnene var jævnt fordelt på byggerier i hele landet. De 4,6 mio. kr., der er givet tilsagn for, udgør ca. 25 pct. af det samlede beløb, der er skabt tilgængelighed for.

Tilgængelighedspuljen er i forbindelse med satspuljeforhandlingerne i 2018 blevet forlænget med et år. Bevillingen for 2019 er således på 7,4 mio. kr. hvoraf 0,2 mio. kr. er afsat til evaluering. Desuden udvides ansøgerfeltet fra tidligere at omfatte mere eller mindre egede offentligt tilgængelige bygninger med en borgerrettet servicefunktion til også at omfatte forskellige typer selvejende institutioner, private produktions- og administrationsvirksomheder, butikker, restauranter og cafeer og andre servicevirksomheder samt arbejdspladser.

## Tog, infrastruktur og letbaner med god tilgængelighed

Transport-, Bygnings- og Boligministeriet

Inden for Transportministeriets ressort er der sat en række projekter og initiativer i gang, der vil forbedre tilgængeligheden i den kollektive trafik for mennesker med handicap.

### Letbaner

Letbaner er som udgangspunkt meget tilgængelige med lave og rampebetjente perroner, niveaufri ind- og udstigning samt gode flexarealer i letbanetogene mv.

For at sikre, at de mest optimale tilgængelighedsløsninger vælges, er der i alle letbaneprojekter inddraget et tilgængelighedsråd, tilgængelighedspanel og/eller tilgængelighedskonsulenter. Projekterne i Aarhus, Odense og Ring 3 følges således af repræsentanter fra Danske Handicaporganisationer eller de lokale handicap- og ældreråd, som deltager i dialogen om de forskellige tilgængelighedsløsninger.

### Trafikkontrakt med DSB

Der er indgået en ny kontrakt med DSB for perioden 2015-2024, hvor assistancen til personer med handicap er langt bedre og mere fleksibel, end den er i dag. DSB forpligtes til at tilbyde en assistance, hvor varslingstiden nedsættes markant i forhold til i dag. Således blev varslingstiden i efteråret 2015 nedsat fra 48 timer til 24 timer, og der blev sikret døgnbemanding af kundecentret. Varslingstiden reduceres yderligere til 12 timer, så snart det er praktisk muligt. Hermed yder DSB en assistance, som er langt bedre end EU-kravene på området.

Kontrakten med DSB viderefører endvidere en varslingsperiode for assistance på Kystbanen på 2 timer på de afgang, som betjenes af handicapegnet materiel (med lavgulv), når denne integreres i den forhandlede kontrakt. Det betyder, at vilkårene for passagererne på Kystbanen ikke forringes.

I forbindelse med anskaffelsen af fremtidens tog er det afgørende, at der investeres i velafprøvet standardmateriel. Fremtidens tog vil desuden leve op til gældende krav om tekniske specifikationer for personer med reduceret mobilitet fastsat i EU.

### Udmøntning af Handicap- og Tilgængelighedspuljerne

Tilgængelighedspuljen blevet udmøntet af satspuljemidler for perioden 2015-2018. Her er projekter med dynamisk trafikinformation og skærme på en række mindre stationer, forlængelse af perronforkant på Skanderborg Station, samt ledelinjer og niveaufri adgang på Hvidbjerg, Bedsted, Vrå og Sindal stationer igangsat. Ledelinjer og niveaufri adgang til ø-perronerne på Herfølge og Tureby stationer er prioriteret og er i definitionsfasen.

Med finansloven i 2017 blev puljen til øget tilgængelighed på stationer oprettet. Her er prioriteret udførelse af ledelinjer på en række stationer samt elevatorer på Østerport spor 13 og Valby, Fredericia og Bjerringbro stationer.

## Tilgængelighed ved folkekirkens kirker og kirkebygninger

### Kirkeministeriet

Der er fortsat fokus på handicappedes adgang til folkekirkens kirker og kirkebygninger, og der arbejdes fortsat med tilgængelighedstiltag i form af forbedring af indgange ved kirker, herunder niveaufrie indgange eller ramper, etablering af elektrisk dørlås og pumpe ved våbenhus og flisebelægning fra kirkegårdsplade til kirkedør. Der er endvidere fokus på indretning eller etablering af handicaptolletter ved tjenstlige lokaler i præsteboliger og i bygninger på og ved kirkegårde.

Såvel menighedsråd som provstiudvalg og deres rådgivere har fokus på tilgængelighed for mennesker med handicap.

## Digital tilgængelighed

### Afprøvning af fremtidens velfærdsteknologiske løsninger

#### Finansministeriet/Digitaliseringsstyrelsen

I perioden 2014-2016 er der ydet tilskud til otte afprøvnings- eller storskalaprojekter i regioner og kommuner inden for digital velfærd på social- og sundhedsområdet, herunder handicapområdet. Evalueringer af projekterne skal afdække effektiviseringspotentiale, omkostninger og eventuel ændring af kvalitet i servicen samt brugeres og medarbejderes vurderinger af teknologien. Fem af projekterne er afsluttet, og de resterende tre ventes afsluttet senest september 2019. Der er ved aftale om kommunernes økonomi for 2018 truffet beslutning om landsdækkende udbredelse af én af de afprøvede løsninger - digitalt understøttet tidlig opsporing.

### Klart fokus på it-tilgængelighed

#### Finansministeriet/Digitaliseringsstyrelsen

#### Lov om tilgængelighed af offentlige organers websteder og mobilapplikationer

Loven, der blev vedtaget den 29. maj 2018, gennemfører Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2016/2102/EU af 26. oktober 2016 om tilgængelighed af offentlige organers websteder og mobilapplikationer. Lovens formål er at gøre offentlige organers websteder og mobilapplikationer mere tilgængelige for brugere, navnlig, men ikke udelukkende, for personer med handicap. Med loven skal de offentlige organer opfylde tilgængelighedskrav i opbygningen og driften af deres websteder og senere deres mobilapplikationer. Loven medfører desuden, at organerne offentliggør en erklæring med angivelse af indhold, der ikke efterlever kravene. Her skal det også fremgå, hvor borgeren kan henvende sig, hvis der er indhold, der ikke er tilgængeligt.

Loven er trådt i kraft den 23. september 2018.

### **Tegnsprogstolkning af materialer om digital inklusion**

Som led i den fællesoffentlige digitaliseringsstrategi har Digitaliseringsstyrelsen udarbejdet informationsmateriale, der skal understøtte it-udfordrede borgere. Der er bl.a. produceret korte animationsfilm, der skal motivere til og vejlede i brugen af offentlig digital kommunikation. Endvidere er der i samarbejde med Netværk for digital inklusion udarbejdet forskelligt vejledningsmateriale til it-udfordrede om bl.a. digitale fuldmagter, GDPR og it-sikkerhed. Alle film og vejledningsmaterialer, der vedrører digital inklusion, er tegnsprogstolket. Film og vejledningsmateriale er tilgængeligt på <https://digst.dk/digital-service/digital-inklusion/>.

### **Bedre tilgængelighed på skat.dk**

#### Skatteministeriet

Skatteministeriet har igangsat forskellige initiativer med henblik på at forbedre den digitale tilgængelighed på ministeriets hjemmeside for vejledning og digital selvbetjening, skat.dk:

- Skat.dk anvender tekstopplæsningsfunktion på alle danske, engelske og tyske emnetekster og iværksætter snarest implementering af oplæsning på polsk, rumænsk og litauisk.
- Skatteforvaltningen har i samarbejde med Danske Døves Landsforbund lanceret en række tegnsprogsvideoer om de mest efterspurgte emner på skat.dk samt de mest anvendte funktioner i TastSelv Borger (frikort, internethandel og toldregler på rejsen samt introduktion til skat, forskudsopgørelsen og kørselsfradrag)
- Skat.dk (før login) er optimeret i henhold til de nationale og internationale retningslinjer for digital tilgængelighed. AI nyudvikling i de digitale selvbetjeningsløsninger Tastselv Borger og TastSelv Erhverv optimeres ligeledes i henhold til retningslinjerne.

### **Synstolkning og tekstning af nye danske film**

#### Kulturministeriet

Kulturministeriet støtter initiativer hos Det Danske Filminstitut(DFI) for tekstning og synstolkning med i alt 1 mio. kr.:

#### **Undertekster på danske film**

Efter forsøg med at lægge danske undertekster på en række danske spillefilm samt testvisninger og interessentundersøgelser er det pr. 1. juli 2016 indført i DFIs støttevilkår, at film, som DFI har produktionsstøttet og får biografpremiere i Danmark, afleveres med danske undertekster.

Selve visningen af de tekstede versioner af danske film er et forhold mellem biografer og filmudlejere.

#### **Synstolkning af danske spillefilm**

Fra 2015 til og med 2018 kører DFI et forsøg med at lave synstolkninger til danske spillefilm. I alt 17 danske titler er blevet tolket i perioden.

Synstolkningen afvikles via en gratis app, MovieReading. Desuden er det muligt at anvende synstolkninger ved f.eks. tv-visninger samt på DVD/Blu-Ray.

Filmene er løbende udvalgt i samarbejde med Dansk Blindesamfund. Andre parter er hhv. DR og TV 2, som begge har mulighed for at vise de danske film med synstolkning.

Filminstitutionen har gennemført en evaluering af den samlede indsats i november 2018. Af evalueringen fremgår det bl.a., at synstolkningen har gjort filmene tilgængelige for flere i biografen og hjemme, men at Dansk Blindesamfund ikke har været i stand til at skaffe tal på omfanget af brugen af synstolkningerne blandt deres medlemmer.

## Ny medieaftale

### Kulturministeriet

Regeringen og Dansk Folkeparti indgik den 29. juni 2018 en ny medieaftale for perioden 2019-2023. I medieaftalen er fastsat følgende om tilgængelighed for personer med handicap:

#### **"Tilgængelighed for personer med handicap**

Det kommende direktiv om audiovisuelle medietjenester ("AVMS-direktivet") vil indeholde krav om tilgængelighed til tv og streamingtjenester for personer med handicap for både public service-aktører og private aktører. Der vil blive taget stilling til en ny samlet ændring af reguleringen af tilgængelighed, når direktivet skal gennemføres i dansk lovgivning.

Der skal i de nye public service-kontrakter med DR, TV 2 og de regionale TV 2-virksomheder fastsættes krav om forbedring af tilgængeligheden af stationernes udbud. Finansieringen af nye tiltag finder sted inden for stationernes økonomiske rammer. Prioriteringen af nye tiltag, herunder brug af hjælpetjenester såsom tekstning, tegnsprogstolkning, synstolkning og oplæsning af undertekster samt brug af nye teknologier, finder sted i dialog med evt. brugerråd."

Forhandlingerne om nye public service-kontrakter for DR, TV 2 og de regionale TV 2-virksomheder påbegyndes i umiddelbar forlængelse af medieaftalen med henblik på, at kontrakterne kan indgås med virkning fra 1. januar 2019.

Desuden er der i forbindelse med aftale om fokusering af DR og afskaffelse af medielicensen af 16. marts 2018 indgået mellem regeringen og DF afsat en pulje på 10 mio. kr. årligt fra 2019 og frem til initiativer målrettet blinde og stærkt svagsynede personer. Puljen udmøntes af aftaleparterne i efteråret 2018.





## 5. Lige adgang til uddannelse

---

*I dette kapitel præsenteres de initiativer, der er iværksat, afsluttet, eller hvor der er sket en særlig udvikling i de seneste år, og som i overvejende grad kan relateres til FN's handicap-konventions artikel 24: Uddannelse.*

*I henhold til denne artikel anerkender deltagerstaterne, at personer med handicap har ret til uddannelse. Deltagerstaterne skal derfor sikre et inkluderende uddannelsessystem på alle niveauer samt livslang læring. Bestemmelsen indeholder blandt andet forpligtelser for deltagerstaterne til at sikre, at mennesker med handicap ikke udelukkes fra det almindelige uddannelsessystem på grund af handicap, at der gives den nødvendige støtte i det almindelige uddannelsessystem til at lette effektiv uddannelse, og at personer med handicap har adgang til almindelige videregående uddannelse, erhvervsuddannelser, voksenundervisning og livslang læring uden diskrimination og på lige fod med andre.*

---

Mennesker med handicap bør så vidt muligt sikres samme adgang til uddannelse og livslang læring som alle andre. Ingen må udelukkes fra det almindelige uddannelsessystem på grund af handicap, og der skal foretages en rimelig tilpasning ud fra den enkelte persons behov, så alle får den nødvendige støtte i det almindelige uddannelsessystem.

Regeringen samarbejder med kommunerne om at styrke de inkluderende læringsmiljøer i forhold til de børn, der har behov for en særlig indsats. Som opfølgning på anbefalingerne fra det af den tidligere regering gennemførte inklusionseftersyn er den tidligere 96 pct. målsætning opgivet. Målsætningen er i stedet erstattet af en bredere målsætning om at styrke folkeskolens fællesskab til gavn for alle elever med fokus på den enkelte elevs faglige progression og trivsel. Der er som led i opfølgningen på anbefalingerne gennemført en række understøttende initiativer, der bl.a. omfatter en i 2017 gennemført lovændring for at tydeliggøre folkeskolens ansvar for at tilvejebringe inkluderende læringsmiljøer.

På ungdomsuddannelserne er en øget uddannelsesgrad blandt mennesker med handicap et vigtigt skridt i retning af at opfylde målsætningen om lige muligheder. Uddannelsesinstitutionerne møder en mere differentieret gruppe af elever/studerende som konsekvens af bl.a. målsætninger om øget inklusion. Undervisningsministeriet har igangsat en række initiativer målrettet særlige målgrupper, herunder personer med Autisme Spektrum Forstyrrelse og psykiske vanskeligheder. Initiativerne skal sikre mennesker med handicap lige adgang til uddannelserne.

Derudover har regeringen og Folketingets partier den 13. oktober 2017 indgået Aftale om bedre veje til uddannelse og job. Som led i aftalen er der den 29. maj 2018 vedtaget en lov om en ny Forberedende Grunduddannelse. Formålet med uddannelsen er at give målgruppen af unge kundskaber, færdigheder, afklaring og motivation til at gennemføre en ungdomsuddannelse eller opnå ufaglært beskæftigelse. I aftalen er der lagt vægt på, at uddannelsen

---

skal tilbyde i et inkluderende læringsmiljø, herunder tilbyde et ordblindevenligt undervisningsmiljø og specialpædagogisk bistand.

På de følgende sider præsenteres en kort status på de aktuelle og fremadrettede initiativer om temaet: Lige adgang til uddannelse.

## Styrkelse af inkluderende læringsmiljøer i grundskolen

### Undervisningsministeriet

Regeringen og kommunerne vil fortsat samarbejde om at styrke de inkluderende læringsmiljøer i forhold til de børn, der har behov for en særlig indsats. Arbejdet med at styrke de inkluderende læringsmiljøer tager udgangspunkt i anbefalingerne fra et eftersyn af inklusionsindsatsen, der blev gennemført i 2016 af en ekspertgruppe med praktikere fra skolens hverdag, eksterne konsulentundersøgelser og med inddragelse af folkeskolens parter, interessenter og forskere. Ekspertgruppen kom med henvend 100 anbefalinger til Undervisningsministeriet, kommunalbestyrelser og skoleledelser. Der vil i 2019 blive igangsat en evaluering af inklusionsindsatsen med henblik på en status i 2020/2021.

#### *Opfølgning på anbefalingerne fra ekspertgruppens eftersyn af inklusion*

Siden offentliggørelsen af ekspertgruppens anbefalinger er der iværksat en række initiativer som opfølgning på anbefalingerne til Undervisningsministeriet, kommunalbestyrelser og skoleledere.

Som opfølgning på anbefalingerne har regeringen og kommunerne afskaffet den tidligere 96 pct. målsætning. Regeringen og KL er enige om, at arbejdet med at skabe inkluderende læringsmiljøer skal tage udgangspunkt i det enkelte barn frem for en overordnet inklusionsmålsætning på 96 pct. Målsætningen er at styrke folkeskolens almene fællesskab og undervisning til gavn for alle børn. Som led heri er igangsat en udredning af, hvordan den enkelte elevs progression og trivsel kan følges.

Der er endvidere gennemført en lovændring i 2017 for at tydeliggøre folkeskolens ansvar for at tilvejebringe inkluderende læringsmiljøer. Det er blevet præciseret i folkeskoleloven, at skolelederen har ansvar for at sikre, at det undervisende personale planlægger og tilrettelægger undervisningen således, at alle elever udvikler sig fagligt og alsidigt, herunder socialt, samt trives i skolens faglige og sociale fællesskaber.

Styrelsen for Undervisning og Kvalitet har endvidere iværksat en række indsatser, der følger nedenfor.

#### *Læringskonsulenternes inklusionsindsats 2016-2020*

Inklusionsudviklingsindsatsen og senere Læringskonsulenternes inklusionsindsats blev iværksat som et satspuljeprosjekt i 2012 og har haft til formål at understøtte, at der skabes inkluderende læringsmiljøer for alle børn og unge i dagtilbud, grundskoler og fritidstilbud, herunder børn og unge med handicap, og derved sikre, at alle børn og unge, herunder børn og unge med handicap, får mulighed for at trives, lære og opnå højt fagligt udbytte gennem aktiv

deltagelse i fællesskabet. Nedenfor fremhæves nogle af de gennemførte inklusionsinitiativer i perioden 2016-2018 samt udvalgte fremadrettede initiativer i perioden 2018-2020, der er understøttet af læringskonsulenter.

### **Inklusionsindsatser 2016-2018**

#### *Pulje til inklusion*

Læringskonsulenterne har i perioden 2015-2018 understøttet de 38 kommuner, der i perioden har fået tilskud fra Puljen til inklusion, der blev afsat på Finansloven for perioden 2015-2017 med 25 mio. kr. om året. Puljen har haft til formål at yde ekstra støtte til de kommuner og skoler, der har de største udfordringer i forbindelse med arbejdet med inklusionsopgaven. Støtten har bestået af tilskud til at frikøbe lærere og pædagoger m.fl. med specialpædagogiske kompetencer til at samarbejde med almenlærere om at skabe inkluderende læringsmiljøer i almenklasserne bl.a. ved brug af co-teaching.

#### *Inspirationsprogram – styrkelse af inkluderende læringsmiljøer i den pædagogiske praksis*

I 2017-2018 er der gennemført et inspirationsprogram om styrkelse af inkluderende læringsmiljøer i den pædagogiske praksis. Formålet med projektet var i samarbejde med kommuner, skoler og dagtilbud at følge op på de konkrete anbefalinger fra Inklusionseftersynet på tværs af 0-18 års området. Der blev arbejdet målrettet med at omsætte forskningsviden til praksisudvikling, herunder gennem afholdelse af konferencer med workshops om bl.a. forældre som aktive deltagere i et inkluderende læringsmiljø.

#### *Kommunale samarbejder*

I 2016 og 2017 blev der gennemført kommunale vejledningsforløb med det formål at bidrage med kompetenceudvikling af især pædagogiske ledelser med henblik på, at de i højere grad lykkes med at udvikle undervisningen og skolens praksis og derved skabe øgede faglige resultater og trivsel for eleverne.

Vejledningsforløbene blev designet i et samarbejde mellem læringskonsulenterne og kommunen. Der blev sigtet mod netværks-, videns- og kapacitetsopbygning i kommunerne, så både forvaltning, skoleledelse og praktikere har muligheden for at arbejde forebyggende og inkluderende.

I de kommunale vejledningsforløb indgik en række temaer, herunder:

- Ledelse af et inkluderende læringsmiljø for alle børn
- Forældresamarbejde i et inklusionsperspektiv
- Tidlig indsats og tværprofessionelt samarbejde
- Specialviden ind i almenområdet

#### *Her-og-nu-indsatsen*

Her-og-nu-indsatsen var et løbende tilbud til kommuner, skoler og dagtilbud i 2016-2017. Formålet var at understøtte en konkret praksis på inklusionsområdet. Der var fokus på at

støtte udviklingen af arbejdet med børn og unge i skole eller dagtilbud. Vejledningen blev tilrettelagt med udgangspunkt i de lokale udfordringer, ønsker og behov. Læringskonsulenternes bistand varierede fra et enkelt sparringsmøde med ledelsen til et komprimeret forløb på op til seks måneder.

#### *Temaforløb*

Læringskonsulenterne har gennemført en række temaforløb, herunder:

- Temaforløb om læringsmålstyret undervisning for specialskoler og specialklasserækker (2016)
- Praksisnære temaforløb om forældresamarbejde, understøttende undervisning, overgange, læringsmiljø og undervisningsdifferentiering samt data (2016)

#### **Fremadrettede inklusionsindsatser 2018-2020**

##### *Nyt satspuljeinitiativ skal følge op på anbefalinger fra inklusionseftersynet*

Ved satspuljeaftalen for 2018 er der afsat midler til at styrke inkluderende læringsmiljøer for udsatte børn og unge som opfølgning på ekspertgruppen for inklusionseftersynets anbefalinger.

Satspuljeinitiativet udmøntes i perioden 2018-2020 af læringskonsulenternes inklusionsindsats, og har særligt fokus på at opsamle, formidle, afprøve og understøtte implementering af viden og redskaber i kommuner, skoler og dagtilbud inden for tre temaer:

- Tidlig indsats og tværsektorielt samarbejde
- Specialområdet tættere på det almene
- Trivsel, ro og klasseledelse

##### *Pulje til at støtte børn og unge med handicap i at deltage i idræt og bevægelse*

Puljen skal give lærere og pædagoger nye redskaber til, hvordan børn og unge med handicap deltager i idræt og bevægelse i grundskolen og aflægger prøve i faget. En styrket vejledningsindsats med inspirationsmateriale og redskaber til skoler, lærere og pædagoger skal være med til at sikre, at alle elever – også elever med handicap – deltager i idræt og bevægelse i skolen og kan aflægge prøve i idræt. Puljen er en udmøntning af en pulje til forsøgs- og udviklingsprojekter og formidlingsaktiviteter inden for handicap- og specialundervisningsområdet på finansloven for 2018.

#### **Ordblindeindsatser 2016-2018**

##### *Indførelse af retskrav på ordblindetest*

Regeringen har med virkning fra skoleåret 2017/2018 indført ny lovgivning på ordblindeområdet. Skolerne skal tilbyde elever med læsevanskeligheder, der kan skyldes ordblindhed, en ordblindetest, og forældre har krav på, at der én gang i skoleforløbet foretages en ordblindetest af deres barn.

*Test til tidlig identifikation af elever i risiko for udvikling af ordblindhed*

Undervisningsministeriet har offentliggjort en test, der tidligt i skoleforløbet kan spotte elever i risiko for at udvikle alvorlige afkodningsvanskeligheder, herunder ordblindhed. Ministeriet har offentliggjort vejlednings- og inspirationsmateriale om, hvordan skolerne kan tilrettelægge indsatser målrettet elever med ordblindhed i grundskolen, samt afholdt en række informationsmøder målrettet kommunale læsekonsulenter og lokale læsevejledere.

*Inspirationsmateriale om indsatser målrettet ordblinde elever i grundskolen*

I juni 2016 offentliggjorde Undervisningsministeriet et inspirationsmateriale om ordblindhed i grundskolen. Materialet kan give kommuner og skoler inspiration til tidlig forebyggende indsats for elever i risiko for at udvikle ordblindhed og inspiration til, hvordan der følges op på elever, der testes ordblinde. Inspirationsmaterialet er målrettet læsevejledere og læsekonsulenter, men også elever, forældre, lærere og pædagogisk personale samt skoleledelser. Inspirationsmaterialet giver eksempler på cases, metoder og overvejelser fra dygtige og professionelle fagfolk i Danmark. I materialet er der ydermere viden og råd fra ordblinde elever og fra forældre til ordblinde børn.

*Temaforløb*

Læringskonsulenterne har gennemført en række temaforløb og temadage om ordblindhed:

- Temaforløb om ordblindhed i grundskolen
- Temadage om ordblindhed for frie skoler
- Temadage om læse-stave-undervisning i engelsk for ordblinde

*Oplæg og informationsmøder*

Læringskonsulenterne har gennemført en række oplæg og informationsmøder, herunder om Ordblindetesten og Ordblinderisikotesten.

**Øvrige initiativer på grundskoleområdet***Satspuljeinitiativet "Plads til forskellighed"*

"Plads til forskellighed" er et satspuljeinitiativ forankret i Undervisningsministeriet med en indsatsperiode fra 2017 til 2020. Der er afsat 18,7 mio. kr. til initiativet, som har til formål at bidrage med viden om virkningsfulde forebyggende indsatser i indskolingen for børn med ADHD, Autisme Spektrum Forstyrrelser (ASF) og lignende vanskeligheder. Initiativet skal ses i lyset af inklusionseftersynets anbefalinger om forsøg med forebyggende indsatser. Formålet med "Plads til forskellighed" er at udvikle en forebyggende indsats, der styrker skolegangen for elever med ADHD, ASF og lignende vanskeligheder. Det skal opnås ved at opkvalificere de fagprofessionelle. Projektet gennemføres af VIA UC og ADHD-foreningen, der har udviklet indsatser med det formål at styrke de fagprofessionelles kompetencer i at skabe inkluderende læringsmiljøer med det fokus at fremme det sociale og faglige fællesskab i skolen.

*Permanent tilskudsmodel for inklusion på de frie grundskoler*

Efter en årrække med midlertidige tilskudsordninger har Folketinget vedtaget en permanent tilskudsmodel for inklusion på frie grundskoler. Der ydes fra 2018 et tilskud til hver enkelt

skole, der beregnes på grundlag af elevtallet, således at mindre frie grundskoler får et højere tilskud pr. elev. Formålet med lovændringen var at sikre, at de mindre frie grundskoler får et bedre økonomisk grundlag for at optage elever med behov for særlig støtte til inklusion, og elever med behov for særlig støtte til inklusion dermed i højere grad har et frit skolevalg.

#### *Frie grundskoler med en særlig specialundervisningsprofil*

Fra efteråret 2016 blev det muligt for frie grundskoler at blive certificeret som en fri grundskole med en særlig specialundervisningsprofil. Det er Styrelsen for Undervisning og Kvalitet, der træffer afgørelse om certificering af en fri grundskole. Ansøgningen skal bl.a. indeholde en projektbeskrivelse med dokumentation for, at skolens specialundervisningstilbud har tilstrækkelig faglig kvalitet, herunder at skolens undervisende personale har tilstrækkelige kvalifikationer til at varetage undervisningen for den del af skolens elevgruppe, som har særlige behov.

En certificeret profilskole kan modtage et særligt tilskud til specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand, hvis 1) det er offentliggjort på skolens hjemmeside, at skolen har en særlig specialundervisningsprofil, 2) skolen i gennemsnit har haft mindst 13 elever, der modtager specialundervisning, i de tre forudgående år, og 3) beslutningen om, at skolen skal have en særlig specialundervisningsprofil, er truffet i overensstemmelse med skolens procedure for vedtægtsændring.

#### *Nordisk 0-24: Tværsektorielt samarbejde for udsatte børn og unge*

Undervisningsministeriet indgår fra 2017-2020 i et tværsektorielt samarbejdsprojekt under Nordisk ministerråd om tværsektorielt samarbejde i relation til udsatte børn og unge mellem 0 og 24 år, herunder børn og unge med handicap. Projektet skal bidrage til erfaringsdeling og -læring om, hvordan forskellige forvaltningsniveauer og sektorer bedst kan indrette deres indsats. Projektet skal identificere og tydeliggøre udfordringsområder, som har fælles nordiske kendetegn.

#### *eTwinning-tema 2017: Inklusion*

eTwinning tilbyder en samarbejdsplatform for lærere og pædagoger, som arbejder på en skole eller institution i et af de europæiske lande, hvor de kan involvere sig i kommunikation, samarbejde, projektudvikling og kompetenceudvikling.

I 2017 valgte eTwinning på baggrund af Pariserklæringen at sætte særlig fokus på inklusion. Det har medført en lang række faglige projekter, konferencer og udgivelser på tværs af landene, herunder bl.a. udgivelsen af bogen: "Opbygning af en inklusionskultur gennem eTwinning", som er tilgængelig på 26 sprog. Lærere kan også tilmelde sig eTwinning-grupper, virtuelle rum, hvor eTwinning mødes og drøfter bestemte emner, temaer eller andre områder der har interesse, herunder inklusive education. eTwinning dækker fra dagtilbud til og med ungdomsuddannelse.

#### *It-understøttet inklusion*

Forskning peger på, at en bedre og øget anvendelse af digitale teknologier i undervisningen kan hjælpe elever med særlige behov, herunder elever med handicap. Derfor har Regeringen, som en del af "handlingsplan for teknologi i undervisningen", fået udarbejdet en samlet

videnspakke, der har til formål at understøtte og udvikle lærere, pædagoger og øvrige resourcepersoners arbejde med digitale læringsressourcer. Fokus er rettet mod elever med udviklings- og opmærksomhedsproblemer i folkeskolens almindelige klasser, og der er udviklet materialer, som lærere og pædagoger kan hente viden og inspiration i.

## Kvalitetsudvikling i ungdomsuddannelserne

Undervisningsministeriet

### Erhvervsuddannelser

#### *Bedre muligheder for personer med handicap på erhvervsuddannelser*

Regeringen har i 2018 igangsat en afdækning af eventuelle barrierer for, at personer med handicap har de samme rammer for at gennemføre en erhvervsuddannelse som personer uden handicap. Afdækningen skal danne grundlag for en drøftelse med Folketingets partier om konkrete tiltag. I forbindelse med satspuljeaftalen for 2019 er der afsat midler til initiativer, der styrker personer med handicaps muligheder for at gennemføre en erhvervsuddannelse.

#### *Elever med Autisme Spektrum Forstyrrelse på erhvervsuddannelsesområdet*

På erhvervsuddannelsesområdet er det planlagt i regi af et forsøgs- og udviklingsprojekt, at der i 2018-2019 skal gennemføres en analyse af muligheder og barrierer for at oprette klasser på erhvervsuddannelserne målrettet unge med Autisme Spektrum Forstyrrelse (ASF). Analysen skal identificere, hvilke forhold der skal være til stede på en erhvervsuddannelse, for at unge med ASF kan gennemføre en erhvervsuddannelse på lige fod med andre unge.

### Gymnasiale uddannelser

#### *Gymnasiale tilbud til unge med Autisme Spektrum Forstyrrelse*

Med Aftale om styrkede gymnasiale uddannelser af 3. juni 2016 blev det besluttet at udvide antallet af særlige klasser for elever med Autisme Spektrum Forstyrrelse (ASF) på de gymnasiale uddannelser med tre klasser. ASF-klasser er for elever, som har diagnosen ASF, og som ikke vil kunne enkeltintegreres i de almindelige klasser, men vurderes at have faglige forudsætninger for at kunne gennemføre en gymnasial uddannelse i de særligt tilrettelagte klasser med en holdstørrelse på op til 12 elever. På baggrund af en udbudsrunde blev klasserne placeret i 2017, således at der nu findes 11 klasser for elever med ASF. Som noget nyt er der etableret en klasse på hver af de erhvervsgymnasiale uddannelser (hxx og htx).

Med satspuljeaftalen for 2019 er der afsat midler til at oprette yderligere to ASF-klasser, så antallet af klasser øges fra 11 til 13 på landsplan.

#### *Ny vejledning om fuldstændig eller delvis fritagelse fra idræt i stx-uddannelsen*

Undervisningsministeriet har i juni 2018 udarbejdet en ny vejledning om fuldstændig eller delvis fritagelse fra idræt i stx-uddannelsen. Vejledningen tager udgangspunkt i lov om de gymnasiale uddannelser fra december 2016 og belyser de forskellige muligheder, der er for at tage hensyn til elever med midlertidige og permanente funktionsnedsættelser.

## Specialpædagogisk støtte

### *Nye støtteformer for uddannelsessøgende med psykiske vanskeligheder*

Undervisningsministeriet gennemførte i 2014-2017 satspuljeinitiativet "Nye støtteformer for uddannelsessøgende med psykiske vanskeligheder" på ungdomsuddannelserne og de videregående uddannelser. Viden fra projektet har bl.a. skabt grundlag for udvikling af den specialpædagogiske støtteordning med etablering af nye støtteformer på de videregående uddannelser, herunder bl.a. kompetenceudvikling af støttegivere med henblik på at sikre kvaliteten i støtten til studerende med psykiske vanskeligheder.

### *Vidensgrundlag om specialpædagogisk støtte og inklusion på ungdomsuddannelserne*

På baggrund af resultaterne fra satspuljeprojektet "Nye støtteformer for uddannelsessøgende med psykiske vanskeligheder" og stigningen i antallet af støttemodtagere med psykiske funktionsnedsættelser igangsatte Undervisningsministeriet i 2017 et forsøgs- og udviklingsprojekt om specialpædagogisk støtte (SPS) og inklusion på ungdomsuddannelserne. Formålet med projektet var at sikre et evidensbaseret vidensgrundlag for vejledning om SPS til målgruppen i sammenhængen med ungdomsuddannelsernes initiativer for fastholdelse, trivsel og inkluderende læringsmiljøer. Der er gennemført et litteraturreview og en kortlægning med en survey og casestudier, der har givet nyttig viden i forhold til vejledning af skoler med elever med psykiske vanskeligheder.

### *Virkningsevaluering af specialpædagogisk støtte på ungdomsuddannelserne*

I 2018-2021 gennemføres i samarbejde med Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) en evaluering af virkningen af den specialpædagogiske støtte (SPS) med henblik på at undersøge, i hvilket omfang SPS bidrager til, at støttemodtagerne kan tage en ungdomsuddannelse på lige fod med andre unge. Formålet er at undersøge, hvordan SPS-ordningerne tilrettelægges på den mest hensigtsmæssige og effektive måde. Der er særligt fokus på elever på ungdomsuddannelserne, der modtager SPS pga. ordblindhed eller psykiske funktionsnedsættelser. Evalueringen indbefatter en registeranalyse, kvalitative analyser og systematiske forsøg, bl.a. med SPS ydet i undervisningen.

## Ungdomsuddannelse til unge med særlige behov

### *Undersøgelse af ungdomsuddannelse til unge med særlige behov (STU)*

Epinion har i 2017 på vegne af Undervisningsministeriet foretaget en evaluering af Særligt tilrettelagt ungdomsuddannelse (STU). STU er en treårig ungdomsuddannelse for unge udviklingshæmmede og andre unge med særlige behov, der ikke kan gennemføre en anden ungdomsuddannelse. Disse unge har et retskrav på at få tilbudt en STU. Uddannelsen er ikke kompetencegivende til videreuddannelse eller erhverv. Uddannelsen udbydes af kommunerne. Formålet er, at de unge i målgruppen opnår personlige, sociale og faglige kompetencer til en så selvstændig og aktiv deltagelse i voksenlivet som muligt og eventuelt til videre uddannelse og beskæftigelse.

Evalueringen konkluderer, at eleverne og deres netværk oplever, at deres sociale, personlige og faglige kompetencer styrkes, og at de har en livskvalitet på linje med den generelle befolkning, når de går på STU. Evalueringen viser også udfordringer med blandt andet afslutningen



af STU-forløb og overgangen til den unges videre forløb. Evalueringen peger på, at især job-centrene i højere grad kan indtænkes i STU-forløb, end tilfældet er i dag – både undervejs i forløbet og ved afslutningen, og at den unge så vidt muligt beholder sin kontaktperson i overgangen til anden uddannelse eller beskæftigelse.

Undervisningsministeriet har i efteråret 2018 igangsat en benchmarkanalyse og best practice katalog over kommunernes praksis vedr. dels udslusning og overgang fra STU til andre aktiviteter og dels begrænsning af negativt frafald fra STU. Formålet er at synliggøre og udbrede god praksis og i sidste ende øge kvaliteten af STU-tilbuddene.

Med satspuljeaftalen for 2019 er der som yderligere opfølgning på evalueringen afsat en ramme på i alt 40 mio. kr. i perioden 2019-2022 til senere udmøntning med henblik på at forbedre udslusningen og overgangen fra STU i det tredje og sidste år af STU.

## En ny Forberedende Grunduddannelse

Undervisningsministeriet

Lov om forberedende grunduddannelse (FGU) og det tilhørende lovkompleks blev vedtaget af Folketinget den 29. maj 2018. Dele af lovgivningen vil først træde i kraft i august 2019, hvor de første elever starter på uddannelsen. Loven er vedtaget på baggrund af Aftale om bedre veje til uddannelse og job fra den 13. oktober 2017. Den primære målgruppe for uddannelsen er unge under 25 år, der ikke har gennemført en ungdomsuddannelse og ikke er i gang med en ordinær fuldtidsuddannelse eller er i beskæftigelse. Desuden kan unge med særlige behov, der har gennemført ungdomsuddannelse for unge med særlige behov (STU), starte på FGU, når det vurderes, at eleverne kan gennemføre og drage nytte af FGU med henblik på at opnå adgang til en ungdomsuddannelse eller beskæftigelse.

Formålet med FGU er at give målgruppen af unge kundskaber, færdigheder, afklaring og motivation til at gennemføre en ungdomsuddannelse eller opnå ufaglært beskæftigelse. Uddannelsen skal derudover styrke deres personlige og sociale kompetencer samt demokratiske dannelse.

### *Inkluderende læringsmiljø*

I aftalen er der lagt vægt på, at undervisningen på FGU skal foregå i et inkluderende læringsmiljø, dvs. et miljø, som imødekommer målgruppens mangfoldighed, og som tilbyder passende udfordringer og trygge rammer. Det er hensigten, at der skal skabes en kultur, hvor særlig hensynstagen eller anden støtte, herunder specialpædagogisk bistand i form af f.eks. hjælpemidler, og den inkluderende tilgang er tænkt sammen.

### *Specialpædagogisk bistand*

Elever, hvis behov for særlig hensyntagen eller støtte ikke fuldt ud kan understøttes inden for rammerne af det inkluderende læringsmiljø, skal have tilbud om specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand. I forlængelse heraf etableres en central SPS-ordning til elever på FGU.

Elever skal have tilbudt følgende støtteformer, hvis de har behov:

- Hjælpemidler og instruktion i brug heraf
- Personlig assistance og sekretærhjælp
- Særligt udformede undervisningsmaterialer
- Tegnsprogstolkning og skrivetolkning

Elever, som på grund af funktionsnedsættelse, kronisk sygdom, psykisk sårbarhed eller misbrugsbehandling ikke har mulighed for at gennemføre uddannelsen inden for den normerede varighed, kan – med kommunalbestyrelsens godkendelse - deltage på nedsat tid, herunder med eventuel forlængelse af den samlede uddannelsestid.

#### *Inkluderende ordblindeundervisning*

Alle elever med ordblindhed skal tilbydes et ordblindevenligt undervisningsmiljø, hvor alle undervisere bl.a. har viden om, hvordan eleven kan anvende sine kompenserende hjælpemidler i undervisningen og kan give mulighed for alternative deltagelses- og evalueringsformer. I det omfang, det vurderes nødvendigt, kan der derudover tilbydes supplerende undervisning eller anden faglig støtte eller om nødvendigt specialundervisning, der sigter mod at udvikle elevens læse- og skrivefærdigheder.

#### *En fast kontaktperson i kommunen*

Kommunalbestyrelsen udpeger en gennemgående kontaktperson til unge, når det vurderes, at den unge af personlige eller sociale årsager har behov for støtte fra flere enheder i kommunen. Kontaktpersonen har til opgave at følge og støtte den unge frem mod fastholdelse i en ungdomsuddannelse eller beskæftigelse.

## **Initiativer på voksen- og efteruddannelsesområdet (VEU)**

Undervisningsministeriet

#### **En central specialpædagogisk støtteordning**

Det fremgår af den politiske aftale om bedre veje til uddannelse og job (FGU-aftalen) fra oktober 2017, at der skal etableres en central specialpædagogisk støtteordning til voksne på de almene og erhvervsrettede voksenuddannelser (almen voksenuddannelse (avu), forberedende voksenuddannelse (FVU), ordblindeundervisning for voksne (OBU), arbejdsmarkedsuddannelserne (AMU) og træningsskolens arbejdsmarkedsuddannelser (TAMU)). Ordningen skal træde i kraft i august 2019.

#### **Indførelse af ordblindetesten på OBU**

Fra den 1. januar 2018 blev 'ordblindetesten', der anvendes fra 3. klasse i grundskolen, på ungdomsuddannelserne og på de videregående uddannelser, indført til brug ved optagelse af kursister til ordblindeundervisning for voksne. Det er et krav, at der foretages en afdækning af kursistens skriftsproglige færdigheder ved optagelse til ordblindeundervisning for voksne. Det

er alene kursister, som ikke tidligere er testet til ordblindeundervisningen, der skal gennemføre ordblindetesten.

## Øvrige initiativer på uddannelsesområdet

### Handicappolitisk handlingsplan på uddannelsesområdet

Undervisningsministeriet/Uddannelses- og Forskningsministeriet

Med satspuljeaftalen for 2019 er afsat en ramme på i alt 17,5 mio. kr. i 2019-2022 til finansiering af initiativer i en handicappolitisk handlingsplan på uddannelsesområdet. Initiativerne skal bidrage til at synliggøre og styrke inklusionen af personer med handicap i uddannelsessystemet – det gælder både i grundskolen, på ungdomsuddannelserne og på de videregående uddannelser, og videre ud på arbejdsmarkedet. Den handicappolitiske handlingsplan skal indeholde initiativer, som går på tværs af Undervisnings-, Uddannelses- og Forsknings- samt Beskæftigelsesministeriet med henblik på at finde løsninger på barrierer i uddannelsessystemet og videre ud på arbejdsmarkedet. Regeringen vil fremlægge handlingsplanen inden udgangen af Folketingsåret 2018/19. Handlingsplanen skal herefter drøftes med Folketingets partier.

### It-hjælpemidler skal kunne anvendes på prøvemateriale

Undervisningsministeriet

Det har på gymnasie- og folkeskoleområdet været muligt i en årrække at anvende tilgængeligt prøvemateriale, hvor materialet produceres i et format, som kan afspilles via talesyntesen på en computer. Inden for de seneste år er det blevet muligt for elever, der er ordblinde, at anvende deres it-hjælpemidler på det materiale, der anvendes ved prøverne på alle uddannelsesområder under Undervisningsministeriet. Hvor der er tale om digitalt prøvemateriale, kan eleverne anvende deres hjælpemidler direkte i den digitale løsning, og hvor der er tale om prøvemateriale på papir, stiller Undervisningsministeriet en digital udgave af prøvematerialet til rådighed for de elever, der har behov for det. Undervisningsministeriet sikrer løbende, at tilgængeligheden i prøvematerialet følger en fælles standard, og at der dermed er en høj kvalitet i det tilgængelige prøvemateriale.

### Bedre uddannelsesforløb for studerende med handicap

Uddannelses- og Forskningsministeriet

Det nye bevillingssystem for de videregående uddannelser, der træder i kraft per 1. januar 2019, skal understøtte, at alle studerende har et godt studieforløb og har mulighed for at færdiggøre deres uddannelser. Hver uddannelsesinstitution vil blive kompenseret økonomisk for den eventuelle gennemsnitlige ekstra studietidsforsinkelse for visse grupper af studerende. Det gælder blandt andet modtagere af handicaptillæg.

## **Et optagesystem der tager hensyn til studerende med handicap**

Uddannelses- og Forskningsministeriet

Alle ansøgere, der ansøger om optagelse på en videregående uddannelse via den koordinerede tilmelding (KOT) i kvote 1, optages efter faldende eksamensgennemsnit fra den gymnasiale uddannelse. Uddannelsesinstitutionen kan dog dispensere, hvis en konkret ansøger dokumenterer usædvanlige forhold. Deri ligger bl.a., at ansøgere med et handicap kan få justeret deres eksamensgennemsnit med henblik på ligestilling med ansøgere uden handicap. Tilsvarende kan personer med handicap i forbindelse med optagelse i kvote 2 ansøge om at blive stillet, som om de ikke havde haft det pågældende handicap.

Ansøgere via KOT'en med en adgangsgivende eksamen, der er afsluttet op til 2 år før ansøgningstidspunktet, får ganget deres gennemsnit med 1,08. Der er mulighed for at forlænge denne toårsfrist, hvis ansøgeren har været forhindret i at påbegynde denne uddannelse på grund af ansøgerens eget handicap eller pasning af nærtstående med handicap.

## **Tilbud om særlige prøvevilkår til studerende med handicap**

Uddannelses- og Forskningsministeriet

Alle videregående uddannelsesinstitutioner kan tilbyde en studerende med psykiske eller fysiske funktionsnedsættelser særlige prøvevilkår, når uddannelsesinstitutionen vurderer, at det er nødvendigt for at ligestille disse studerende med andre i prøvesituationen.

## **Mulighed for dispensation fra studieaktivitetskrav for studerende med handicap**

Uddannelses- og Forskningsministeriet

De videregående uddannelsesinstitutioner kan fastsætte regler om, at den enkelte studerende skal være tilmeldt fag svarende til op til 60 ECTS point hvert studieår. Den studerende kan framelde et eller flere fag, hvis der foreligger usædvanlige forhold, herunder funktionsnedsættelse.

Uddannelsesinstitutionerne kan fastsætte regler om, hvor mange fag de studerende skal gennemføre på et studieår for at kunne fortsætte på uddannelsen. Institutionerne kan dispensere fra dette studieaktivitetskrav, hvis den studerende har en funktionsnedsættelse.

## **Særlig støtte til studerende med handicap der ikke kan varetage et erhvervsarbejde ved siden af deres studier**

Uddannelses- og Forskningsministeriet

Studerende på videregående uddannelser, som har en varig psykisk eller fysisk funktionsnedsættelse, der giver meget betydelige begrænsninger i evnen til at påtage sig et erhvervsarbejde, kan søge om at få et handicaptillæg som supplement til SU.

## **Mulighed for, at pædagogstuderende med handicap kan tage praktik på nedsat tid**

Uddannelses- og Forskningsministeriet

Professionshøjskolen kan efter ansøgning dispensere fra reglerne om ugentligt timetal i praktikperioden, når det ved lægeerklæring godtgøres, at den studerende aktuelt har et skånebehov, som ikke kan afhjælpes på anden måde end ved en nedsættelse af timetallet i praktikken. Dispensation forudsætter, at professionshøjskolen vurderer, at den studerende kan opnå læringsmålene for praktikperioden uanset det reducerede timetal.

## **Undervisning af konfirmander med særlige behov**

Kirkeministeriet

Biskopperne har i forbindelse med anordning nr. 1027 af 24. september 2014 om børnekonfirmandundervisning og konfirmation udarbejdet en vejledning, hvori også tilbud til børn og unge med særlige behov er beskrevet.

Der skal ifølge vejledningen blandt andet tages højde for egnede lokaleforhold og handicapvenlige adgangsforhold både til undervisningssted og kirke. Endvidere fremgår det af vejledningen, at præster og faste medhjælpere, som varetager specialundervisning, bør deltage i efteruddannelseskurser, der er rettet mod undervisning af børn og unge med særlige behov. Det gælder kurser, som udbydes såvel inden for som uden for folkekirkeligt regi.

Det er biskopperne, der sørger for, at der i hvert stift er en præst, der har undervisning af børn med særlige behov som sit fokusområde, til faglig sparring og inspiration for præster og undervisere i sognene.

Der er fortsat fokus på tiltag i forhold til konfirmander med særlige behov.

## Børn med autisme og skolevægring

Børne- og Socialministeriet/Socialstyrelsen

I 2016 udkom en opsamling og en analyse af en undersøgelse af 35 VISO-sager om børn med autisme og skolevægring udarbejdet i et samarbejde mellem Socialstyrelsen og DEFAC-TUM. Analysen viste bl.a., at disse sager ofte er komplekse med mange aktører, og hvor omgivelsernes håndtering har stor betydning for barnet med autisme. For at udbrede undersøgelsens resultater blev der afholdt tre temadage i 2017 med meget stor interesse fra kommunerne, behandlere og interesseorganisationer.

Det har affødt endnu et initiativ om børn med autisme og længerevarende skolefravær: Fra skolefravær til skolegang.

Forskningen viser, at der for børn, der ikke går i skole, er en øget risiko for, at de i fremtiden ikke fuldfører en uddannelse eller kommer i job, og dette kan medføre store personlige og samfundsmæssige omkostninger. Derfor er der brug for at få øje på tidlige tegn på, at børn med autisme ikke trives eller ikke magter at komme i skole, således at skolevægring undgås. Manglende overensstemmelse mellem forventningerne fra omgivelserne til barnet og barnets formåen kan være en af årsagerne til, at barnet ikke magter at komme i skole.

I projektet Fra skolefravær til skolegang vil der blive udarbejdet et inspirationsmateriale, som skal øge læreres og pædagogers opmærksomhed på, når børn med autisme ikke trives samt opdage tidlige tegn på skolevægringsadfærd. Derudover er formålet at give en vifte af redskaber til, hvordan man tidligt kan arbejde med, at barnet med autisme kommer/bliver i skolen og får den undervisning, det har krav på.

Målet er, at flere børn med autisme kommer i skole og får den undervisning, de har krav på, ved at støtte lærere, pædagoger og medarbejdere i den kommunale forvaltning (PPR og socialrådgivere) til at få øje på tidlige tegn på mistrivsel hos børn med autisme i skolen og give dem redskaber til at håndtere udfordringerne. Der er desuden fokus på at inddrage barnet, og at der sættes tidligt ind med et konstruktivt samarbejde mellem skole, forvaltning og familie.







## 6. Flere i arbejde

---

*I dette kapitel præsenteres de initiativer, der er iværksat, afsluttet, eller hvor der er sket en særlig udvikling i de seneste år, og som i overvejende grad kan relateres til FN's handicapkonventions artikel 27: Arbejde og beskæftigelse.*

*I henhold til denne artikel anerkender deltagerstaterne retten for personer med handicap til at arbejde på lige fod med andre, herunder retten til at kunne tjene til livets ophold ved beskæftigelse, som de selv frit vælger eller påtager sig. Deltagerstaterne skal sikre og fremme virkeliggørelsen af retten til arbejde, blandt andet ved at fremme beskæftigelsesmuligheder og karrieremuligheder for personer med handicap på arbejdsmarkedet, sikre at der ydes en rimelig tilpasning til personer med handicap på arbejdspladsen og fremme ordninger for erhvervsmæssig og faglig rehabilitering, jobfastholdelse og tilbagevenden til arbejde for personer med handicap.*

---

Mennesker med handicap bør så vidt muligt have mulighed for at arbejde på lige fod med alle andre. Det omfatter blandt andet retten til at kunne tjene til livets ophold ved beskæftigelse, som man selv frit vælger eller påtager sig. Virkeliggørelsen af retten til arbejde skal sikres og fremmes ved at tage passende skridt til blandt andet at forbyde diskrimination på grund af handicap i alle forhold vedrørende alle former for beskæftigelse, at fremme beskæftigelsesmuligheder og karrieremuligheder for personer med handicap på arbejdsmarkedet samt bistand til at finde, få, fastholde og vende tilbage til beskæftigelse, samt at sikre rimelig tilpasning til personer med handicap på arbejdspladsen.

Også fremover er det vigtigt at arbejde for at understøtte, at flere mennesker med handicap kommer i beskæftigelse. I satspuljeaftalen for 2019 er der afsat 128,4 mio. kr. til 11 initiativer, som skal hjælpe flere mennesker med handicap i job og uddannelse. I aftalen indgår initiativer, der skal give mere viden på handicapområdet med henblik på at nedbryde fordomme og en række direkte målrettede indsatser for både personer med handicap, virksomheder og kommuner. Initiativerne skal bidrage til regeringens målsætning om, at 13.000 personer med et større handicap skal i beskæftigelse frem til 2025.

Derudover er der blandt andet iværksat en række initiativer, metodeudviklingsprojekter og ordninger, som skal understøtte implementeringen af de seneste års reformer på beskæftigelsesområdet for udsatte grupper. Disse er også med til at forbedre muligheden for mennesker med handicap for at arbejde på lige fod med andre.

Endelig er der blandt andet vedtaget en lov om jobordning for veteraner, som gælder i perioden 1. januar 2017 - 31. december 2019. Jobordningen styrker muligheden for beskæftigelse for veteraner med psykiske eller fysiske skader pådraget i forbindelse med udsendelse.

På de følgende sider præsenteres en kort status på de aktuelle og fremadrettede initiativer om temaet: Flere i arbejde.

---

Mennesker med handicap bør så vidt muligt have mulighed for at arbejde på lige fod med alle andre. Det omfatter blandt andet retten til at kunne tjene til livets ophold ved beskæftigelse, som man selv frit vælger eller påtager sig. Virkeliggørelsen af retten til arbejde skal sikres og fremmes ved at tage passende skridt til blandt andet at forbyde diskrimination på grund af handicap i alle forhold vedrørende alle former for beskæftigelse, at fremme beskæftigelsesmuligheder og karrieremuligheder for personer med handicap på arbejdsmarkedet samt bistand til at finde, få, fastholde og vende tilbage til beskæftigelse, samt at sikre rimelig tilpasning til personer med handicap på arbejdspladsen.

Også fremover er det vigtigt at arbejde for at understøtte, at flere mennesker med handicap kommer i beskæftigelse. I satspuljeaftalen for 2019 er der afsat 128,4 mio. kr. til 11 initiativer, som skal hjælpe flere mennesker med handicap i job og uddannelse. I aftalen indgår initiativer, der skal give mere viden på handicapområdet med henblik på at nedbryde fordomme og en række direkte målrettede indsatser for både personer med handicap, virksomheder og kommuner. Initiativerne skal bidrage til regeringens målsætning om, at 13.000 personer med et større handicap skal i beskæftigelse frem til 2025, som er en del af de beskæftigelsespolitiske mål for 2019. Derigennem forpligtes kommunerne til at sætte fokus på styrket beskæftigelse af personer med handicap. Via udvalgte indikatorer føles op på kommunernes indsats inden for de enkelte beskæftigelsesmål, og opgørelsen offentliggøres på Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekrutterings hjemmeside.

Derudover er der blandt andet iværksat en række initiativer, metodeudviklingsprojekter og ordninger, som skal understøtte implementeringen af de seneste års reformer på beskæftigelsesområdet for udsatte grupper. Disse er også med til at forbedre muligheden for mennesker med handicap for at arbejde på lige fod med andre.

Endelig er der blandt andet vedtaget en lov om jobordning for veteraner, som gælder i perioden 1. januar 2017 - 31. december 2019. Jobordningen styrker muligheden for beskæftigelse for veteraner med psykiske eller fysiske skader pådraget i forbindelse med udsendelse.

På de følgende sider præsenteres en kort status på de aktuelle og fremadrettede initiativer om temaet: Flere i arbejde.

## **Styrkelse af beskæftigelsen for mennesker med handicap**

Beskæftigelsesministeriet/Børne- og Socialministeriet/Undervisningsministeriet og Uddannelses- og Forskningsministeriet

### **Målrettet indsats for at øge beskæftigelsen blandt personer med handicap**

Der er fremgang på det danske arbejdsmarked, og der er et uudnyttet potentiale blandt personer med handicap for at komme i beskæftigelse. Undersøgelser viser blandt andet, at flere personer med handicap ønsker at komme i beskæftigelse, men møder barrierer i denne henseende.

I satspuljeaftalen for 2019 er der i perioden 2019-2022 afsat 128,4 mio. kr. til i alt 11 initiativer, som skal medvirke til, at flere personer med handicap kommer i beskæftigelse. Regeringen har en klar målsætning om, at 13.000 personer med et større handicap skal i beskæftigelse frem til 2025.

Initiativerne understøtter samtidig regeringens mål for social mobilitet om, at flere personer med et handicap skal i beskæftigelse eller uddannelse.

De 11 initiativer, som vil blive igangsat løbende er følgende:

- Pulje til projekter med virksomhedsrettede indsatser for personer med handicap
- Ramme til handicappolitisk handlingsplan på uddannelsesområdet
- Ingen aldersgrænse for hjælpemidler til job
- Smidigere overgange mellem sektorer ift. hjælpemiddelbehov
- Kompetencekort til at synligøre kompetencer og støttemuligheder
- Job-uge for virksomheder og personer med handicap
- Styrket fokus på handicapområdet i jobcentrene
- Bedre muligheder for personer med handicap på erhvervsuddannelserne
- Flere ASF-klasser på landsplan
- Bedre viden om handicapområdet
- Målrettet udbredelse af viden om handicap og beskæftigelse.

#### **Styrket tilknytning til arbejdsmarkedet blandt personer med handicap**

Med de seneste års satspuljeaftaler, er der givet støtte til række private projekter, ligesom der er afsat bevillinger til en håndfuld tempuljer målrettet jobcentre og andre relevante aktører på området. Fælles for disse initiativer er, at de har haft til formål at styrke personer med handicaps tilknytning til arbejdsmarkedet.

#### *Private projekter og indsatser for personer med handicap*

I regi af satspuljen ydes der driftsstøtte til otte private projekter, som gennemfører en beskæftigelsesrettet indsats for personer med handicap. Projekterne er målrettet personer med en række forskellige handicap, herunder både fysiske og psykiske, men har det tilfælles, at deres indsats ofte har som målsætning at bringe borgerne tættere på arbejdsmarkedet fx i form af fleksjob, skånejob eller andre virksomhedsrettede initiativer. Som led i satspuljeaftalen for 2019 er der i perioden 2019 til 2022 afsat 218,2 mio. kr. til at videreføre indsatsen i de private projekter.

#### *Rum til udsatte på arbejdsmarkedet og Initiativer for personer med handicap*

Puljerne "Rum til udsatte på arbejdsmarkedet" og "Initiativer for personer med handicap" har til formål at fremme beskæftigelse og fastholde tilknytningen til arbejdsmarkedet blandt personer med handicap samt skabe mere viden om, hvordan indsatsen kan styrkes. I årene 2015-2017 er der udmøntet knap 70 mio. kr. fra de to puljer til 22 forskellige projekter, der

både er forankret i kommuner, frivillige organisationer, selvejende institutioner, forskningsinstitutioner mv. Projekterne fokuserer blandt andet på personer med psykiske lidelser, kognitive handicap, handicap og fysiske handicap.

#### *Et mere rummeligt arbejdsmarked*

I forbindelse med satspuljen for 2017, blev der afsat en pulje til Et mere rummeligt arbejdsmarked på 10 mio. kr. årligt i perioden 2017-2020. Puljen blev i 2017 udmøntet til et samlet metodeudviklingsprojekt i otte kommuner, som løber indtil 2019. Projektet har haft fokus på at skabe viden om, hvordan beskæftigelsesindsatsen over for personer med handicap bedst tilrettelægges, herunder hvordan en model for systematisk screening i jobcentre kan se ud. I 2018 er puljen udmeldt som en videreførelse og videreudvikling af det igangværende metodeudviklingsprojekt.

#### *Pulje til projekter med virksomhedsrettede indsatser for personer med handicap*

Puljen er afsat i forbindelse med satspuljen for 2019 og indgår som et af de 11 initiativer under "Målrettet indsats for at øge beskæftigelsen blandt personer med handicap". Puljen udmøntes i 2019 som en temapulje, der har til formål at integrere og fastholde personer med handicap på arbejdsmarkedet. Midlerne skal gå til projekter der gennemfører indsatser med at tilbyde personer med handicap beskæftigelsestilbud eller ordinære timer, der kan bringe dem tættere på arbejdsmarkedet. Projekterne forankres i virksomheder, frivillige organisationer, selvejede institutioner mv.

#### *Pulje til reintegration af sindslidende og psykisk syge på arbejdsmarkedet*

Puljen blev afsat i forbindelse med satspuljen for 2019 og har til formål at integrere og reintegrere sindslidende og psykisk syge på arbejdsmarkedet. Puljen udmeldes i 2019 som en temapulje, der kan søges af virksomheder, frivillige organisationer, selvejende institutioner, forskningsinstitutioner m.v.

## Flere i arbejde

### Beskæftigelsesministeriet

Udover de handicapkompenserende ordninger kan også andre ordninger og indsatser være relevante for personer med funktionsnedsættelse.

### **Reformen af førtidspension og fleksjob**

Med reformen af førtidspension og fleksjob, som trådte i kraft i 2013, blev beskæftigelsespolitikken ændret grundlæggende for landets mest udsatte borgere, så de i højere grad har fået mulighed for at realisere deres potentiale i et aktivt arbejdsliv frem for et passivt liv på førtidspension. Ændringen bygger på et princip om, at vi som samfund ikke må opgive mennesker, hvis der er en realistisk mulighed for, at de kan blive en del af arbejdsmarkedet.

Jobcentrene skal nu tilbyde en helhedsorienteret, tværgående og koordineret indsats med udgangspunkt i den enkeltes ressourcer og behov til nogle af samfundets mest udsatte borgere.

Reformen af førtidspension og fleksjob har endvidere betydet, at borgere, herunder borgere med handicap, med meget komplekse problemer eller borgere, hvis arbejdsevne anses for varigt og væsentligt begrænset, skal have deres sag behandlet i et tværfagligt rehabiliteringsteam. Teamet vurderer, om der er mulighed for at udvikle arbejdsevnen gennem et ressourceforløb eller fleksjob eller om der skal tilkendes førtidspension, hvis der ikke er udsigt til at udvikle arbejdsevnen.

I overensstemmelse med intentionerne om, at vi ikke må opgive mennesker, hvis der er en realistisk mulighed for, at de kan blive en del af arbejdsmarkedet og fællesskabet er det særligt centralt, at den yngre del af målgruppen under 40 år, tilbydes en aktiv og tværfaglig indsats i et ressourceforløb eller en ansættelse i fleksjob.

Den del af målgruppen, der skal i et ressourceforløb, får tilbudt en koordinerende sagsbehandler og får iværksat en målrettet og helhedsorienteret indsats. Borgere, der har nedsat arbejdsevne f.eks. pga. et handicap kan også visiteres til fleksjobordningen.

I forhold til borgere med handicap er det særlig relevant, at borgere med en meget lille arbejdsevne nu kan få tilbudt fleksjob på få timer (på 10 timer eller herunder pr. uge) med mulighed for udvikling af arbejdsevnen. I august 2018 var der således ca. 30.500 personer i et fleksjob på 1-10 timer om ugen. Det vurderes, at ordningen har styrket mulighederne for mennesker med handicap for at arbejde på lige fod med andre.

Reformen af førtidspension og fleksjob er blevet evalueret i 2017, og evalueringen er offentliggjort i marts 2018. Forligskredsen bag reformen fulgte straks op på den del af evalueringen, der viste, at der var behov for, at præcisere lovgivningen, så det fremgår klart, at det er en forudsætning for at iværksætte et ressourceforløb, at der kan peges på indsatser, hvor der er en realistisk forventning om, at borgeren kan drage nytte af indsatsen og på sigt forbedre sin situation og blive i stand til at deltage på arbejdsmarkedet, fx i et fleksjob. Hvis der ikke kan peges på relevante udviklingsmuligheder, skal der tilkendes førtidspension.

Lovændringen har allerede vist reelle praksisændringer. Ankestyrelsen har som følge af lovændringen ophævet to principafgørelser og har meddelt, at de senere i år vil melde en ny praksis ud. Efter lovændringen har Ankestyrelsen ændret eller hjemvist en større andel af de kommunale afgørelser om tilkendelse af ressourceforløb/afslag på førtidspension, som er truffet af kommunerne efter de tidligere gældende regler. Konkret steg antallet af ændrede eller hjemviste sager fra 13,5 procent i 3. kvartal 2017 til 24,3 procent i 3. kvartal 2018, hvilket også ses som udtryk for praksisændringen.

Forligskredsen drøfter yderligere justeringer af reformen på baggrund af evalueringens konklusioner.

For at understøtte implementeringen af de seneste års arbejdsmarkedsreformer, er der iværksat en række initiativer, metodeudviklingsprojekter og ordninger, som også er med til at forbedre muligheden for mennesker med handicap for at arbejde på lige fod med andre.

### *Udvikling i Fleksjob*

Projektet Udvikling i Fleksjob har til formål at kvalificere og afprøve en indsatsmodel for, hvordan kommunerne bedst arbejder målrettet med indsatser, som hjælper ledighedsydelsesmodtagere og fleksjobansatte ansat i fleksjob på ti timer eller derunder med at opnå progression.

I perioden 1. januar 2017 – 30. juni 2018 har 19 kommuner arbejdet indgående med projektet. Resultatet fra projektet er offentliggjort ultimo 2018.

På baggrund af erfaringerne fra Udvikling i Fleksjob er Udvikling i Fleksjob II iværksat i december 2018 med henblik på indsatsopstart i kommunerne 1. april 2019. Projektet forventes afsluttet i 2020.

#### *Projekt Inklusion*

Projektet Inklusion afprøver individuel jobrettet støtte kombineret med psykiatrisk behandling for borgere med skizofreni, svær depression eller bipolare lidelser.

Borgerne kommer ud på en arbejdsplads og får hjælp fra en støtteperson. Projektet er blevet gennemført som et kontrolleret forsøg fra 2012-2017. Resultater fra projektet forventes at blive offentliggjort i 4. kvartal af 2018.

#### *IBBIS I og II*

Der er med projekt IBBIS (2015-2019) iværksat et forskningsprojekt, der afprøver en kombineret sundheds- og beskæftigelsesindsats for sygedagpengemodtagere med stress, angst og depression. Forsøget gennemføres i samarbejdet mellem Region Hovedstadens Psykiatri og Gentofte, Gladsaxe, Lyngby-Taarbæk samt Københavns Kommune.

Der iværksættes i 2019 et forskningsprojekt (IBBIS II), hvor indsatsmodellen fra IBBIS udvides til også at omfatte sygedagpengemodtagere med funktionelle lidelser samt personlighedsforstyrrelse.

#### *Mestringsforløb*

I perioden 2013 – 2017 er der blevet gennemført et kontrolleret forsøg, som afprøver effekten af at tilbyde det specifikke mestringsstilbud "Lær at tackle sygdom og job", som er udviklet af Komiteen for Sundhedsoplysning, til længerevarende sygemeldte. Siden 2014 er der iværksat en række projekter, der skal sikre en målrettet udbredelse af mestringsforløb til sygemeldte. Resultater fra projektet forventes at blive offentliggjort i 1. kvartal af 2019.

#### *Socialøkonomiske virksomheder*

I forbindelse med satspuljeaftalen for 2017 blev der afsat midler til at foretage en undersøgelse af socialøkonomiske virksomheder, der blandt andet skal bidrage til viden om, hvordan socialøkonomiske virksomheder kan være med til at løfte den virksomhedsrettede beskæftigelsesindsats for udsatte. Det er forventningen, at der inden udgangen af 2018 vil foreligge en undersøgelse af brugen af registrerede socialøkonomiske virksomheder i beskæftigelsesindsatsen.

#### *JobFirst*

Det kontrollerede forsøg *JobFirst* er gennemført i perioden 2016-2017 i 15 projektkommuner. Formålet med *JobFirst* har været at udvikle og afprøve en indsatsmodel, der giver flere udsatte borgere i målgruppen (aktivitetsparate kontanthjælpsmodtagere med mere end et år på offentlig forsørgelse og ressourceforløbsmodtagere over 30 år) fodfæste på det ordinære arbejdsmarked gennem en individuel og håndholdt virksomhedsrettet indsats. Der har samlet været afsat 53,5 mio. kr. til forsøget. Den endelige evaluering af *JobFirst*-forsøget blev offentliggjort i november 2018.

#### *Udbredelse af Brobygning*

Puljen til udbredelse af Brobygning er et implementeringsprojekt med formål om at understøtte, at brobygningsforløb etableres og forankres i endnu flere kommuner. Projektet er kørt fra oktober 2016 til afslutningen af 2017 med deltagelse af 35 kommuner. Evalueringen af projektet forventes offentliggjort inden udgangen af 2018.

#### *Job-Bro til uddannelse*

Job-Bro til Uddannelse er et kontrolleret forsøg med brobygningsforløb for de mest udsatte unge. Projektet er udmøntet ved en ansøgningsrunde i efteråret 2017, hvor 11 kommuner ansøgte og nu deltager. Visiteringen af borgere til projektet afsluttes inden udgangen af 2018. Der er samlet afsat ca. 69 mio. kr. til initiativet. Formålet med indsatsen er, at udvikle og afprøve en indsatsmodel for kommunernes arbejde med den uddannelsesrettede indsats for de udsatte unge, som fører til, at flere af de udsatte unge påbegynder og gennemfører en ordinær uddannelse eller kommer i job med henblik på evt. senere at tage en uddannelse.

Indsatsen består af faglig opkvalificering i et ordinært uddannelsesmiljø, praktikker på virksomheder og intensiv mentorstøtte. Indsatsen skræddersyes til de unges behov, hvilket blandt andet indebærer fokus på træning i sociale kompetencer, mestring af helbredsrelevante udfordringer mv. Den endelige evaluering af forsøget forventes færdiggjort medio 2020.

#### *Håndholdt indsats i ressourceforløb*

Projekt Håndholdt indsats i ressourceforløb er et videnspilotprojekt, der har til formål at indsamle viden om tilrettelæggelsen af gode og meningsfulde ressourceforløb. I projektet afprøves det, om en reduktion i sagsmængden for den enkelte koordinerende sagsbehandler vil skabe resultater i forhold til en mere fokuseret indsats for borgeren. 15 jobcentre har fået tilskud til at ansætte ekstra personale i perioden marts 2018-april 2019, så sagsmængden hos den enkelte medarbejder ikke overstiger 35 sager. Der er samlet afsat 21 mio. kroner til projektet, og evalueringen af projektet forventes at være færdig i 2. kvartal 2019.

#### *Flere skal med I*

Der er afsat 262,5 mio. kr. for perioden 2017-2019 til det landsdækkende satspuljeinitiativ "Flere skal med". Initiativet skal afklare og hjælpe de cirka 27.000 aktivitetsparate kontanthjælpsmodtagere, der har været i kontanthjælpssystemet i fem år eller længere. Initiativet skal understøtte, at flest mulige borgere i målgruppen opnår helt eller delvist fodfæste på arbejdsmarkedet i form af ordinære timer gennem en individuel og helhedsorienteret indsats. Er borgeren i målgruppen for ressourceforløb, fleksjob eller førtidspension, skal borgerens sag forelægges rehabiliteringsteamet. 88 kommuner deltager i initiativet.

#### *Flere skal med II*

Med afsæt i de positive erfaringer fra "Flere skal med" har satspuljepartierne samlet set afsat 169,1 mio. kr. i perioden 2018-2022 til at gennemføre et pilotprojekt og et hovedprojekt for "Flere skal med II". I "Flere skal med II" er der lagt op til, at projektets målgruppe er alle aktivitetsparate modtagere af kontanthjælp eller integrationsydelse uden for integrationsprogrammet over 30 år. Målgruppen skal have en håndholdt og jobrettet indsats med mulighed for supplerende indsatser til de mest udsatte borgere, der har særlige barrierer for job, fx af helbreds- eller familiemæssig karakter.

## Social støtte i overgang til og fastholdelse i job

Børne- og Socialministeriet/Socialstyrelsen

Borgere, der har funktionsnedsættelser, psykiske vanskeligheder eller sociale problemer, står i markant grad uden for arbejdsmarkedet. For at understøtte, at flere af disse borgere kommer i uddannelse eller beskæftigelse, er der igangsat et samarbejdsprojekt mellem Socialstyrelsen og Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering: *Social støtte i overgang til og fastholdelse i job*.

Formålet er at afprøve en koordineret, integreret og intensiv socialfaglig og beskæftigelsesrettet indsats, der skal hjælpe udsatte ledige til at komme i ordinært job og fastholde jobbet også på længere sigt. Målgruppen for projektet er aktivitetsparate kontanthjælpsmodtagere over 30 år med minimum et års ledighed, med komplekse og sammensatte problemer, herunder handicap, psykiske lidelser og sociale problemer.

I projektet lægges der vægt på, at socialforvaltningen og jobcentret fra dag ét indgår et forpligtende samarbejde om en sammenhængende indsats i et helhedsorienteret, intensivt og tidsafgrænset forløb for borgeren ved hjælp af CTI-metoden (Critical Time Intervention). Opgaven skal løses i et samarbejde mellem den gennemgående støtteperson (CTI-medarbejder), borgerens sagsbehandlere og en virksomhedskonsulent med kendskab til de lokale virksomheder.

Den sociale indsats til borgeren gives sammen med et virksomhedsrettet forløb.

Der gennemføres tre evalueringer af henholdsvis effekten for borgerne, økonomien og implementeringen i kommunerne. Den samlede evaluering er klar ultimo 2020.

Projektet er en del af satspuljen 2017-2020.

## Retur til et aktivt arbejdsliv – rehabiliteringsinitiativ for veteraner

Forsvarsministeriet/Veterancentret



Veteraner med særligt behov for støtte vil ofte være kommet til skade fysisk eller psykisk under udsendelse i en grad, der kan medføre handicap. Forsvarsministeriet øgede sit fokus på skadede veteraners rehabilitering og returnering til et aktivt arbejdsliv som følge af den nye veteranpolitik fra 2016, dels via et initiativ om øget fokus på ansættelse af sårede og skadede veteraner i civile stillinger – herunder fleksjob og løntilskudsjob – internt inden for Forsvarsministeriets område, og dels via indførelsen af lov om jobordning for veteraner.

Lov om jobordning for veteraner gælder i perioden 1. januar 2017 - 31. december 2019. Jobordningen styrker muligheden for beskæftigelse for veteraner med psykiske eller fysiske skader pådraget i forbindelse med udsendelse, såfremt disse skader vanskeliggør varetagelse af arbejdsfunktioner inden for veteranens aktuelle uddannelses- og kompetencefelt. Der er afsat 100 jobpræmier á kr. 50.000 til arbejdsgivere, som ansætter en veteran. Præmien kan f.eks. bruge til mentorvirke og kompetenceudvikling. Veteranen ansættes i minimum 26 uger og med mindst 15 timer ugentligt. Erfaringerne fra 2017 viser, at jobordningen ofte leder til en regulær fastansættelse for veteranen.



## 7. Fremme af sundhed

---

*I dette kapitel præsenteres de initiativer, der er iværksat, afsluttet, eller hvor der er sket en særlig udvikling i de seneste år, og som i overvejende grad kan relateres til FN's handicapkonventions artikel 25: Sundhed og artikel 26: Habilitering og rehabilitering.*

*I henhold til artikel 25 anerkender deltagerstaterne, at personer med handicap har ret til at nyde den højest opnåelige sundhedstilstand uden diskrimination på grund af handicap. Deltagerstaterne skal derfor træffe alle passende foranstaltninger til at sikre, at personer med handicap har adgang til sundhedsydelse, herunder sundhedsrelateret rehabilitering.*

*I henhold til artikel 26 skal deltagerstaterne træffe effektive og passende foranstaltninger for at gøre det muligt for personer med handicap at opnå og opretholde den størst mulige uafhængighed, fuld fysisk, psykisk, social og erhvervsmæssig formåen samt fuld inkludering og deltagelse i alle livets forhold.*

---

Personer med handicap bør så vidt muligt sikres samme adgang til sundhedsydelser og samme udbud af sundhedsydelser og sundhedsordninger af samme kvalitet og standard, som gives til andre.

Samtidig er det også vigtigt at understøtte og udbrede indsatser, som har et habiliterende og rehabiliterende sigte. Hjælp og støtte til mennesker med handicap skal så vidt muligt tilrettelægges, så den understøtter og fastholder den enkeltes ressourcer og muligheder, og dermed skaber det bedst mulige grundlag for, at den enkelte kan få et aktivt og selvstændigt liv.

Bl.a. kan nævnes, at der i forbindelse med finanslovsaftalen for 2017 er afsat i alt 20 mio. kr. i perioden 2017-2020 til gennemførelse af et servicetjek af indsatsen for genoptræning efter hjerneskade samt initiativer til opfølgning herpå. Derudover er der af satspuljen for 2017-2019 afsat en pulje på 6 mio. kr. til en styrket rehabiliteringsindsats for mennesker med sklerose, ligesom der er afsat 4 mio. kr. til længerevarende rehabiliteringsforløb til patienter med ALS, som lever længe med sygdommen.

Derudover indgik regeringen og satspuljeparterne i december 2016 en aftale om den nationale demenshandlingsplan 2025. Handlingsplanen har til formål at understøtte et trygt og værdigt liv for mennesker med demens – uanset hvor de bor, og hvor de er i sygdomsforløbet

Endelig er der i 2017 bl.a. indført et individuelt behandlingsforløb for veteraner med PTSD, ligesom der i løbet af 2018 og 2019 afprøves et nyt og innovativt internetbaseret system, der kan bruges i forbindelse med individuel behandling af PTSD-symptomer.

På de følgende sider præsenteres en kort status på de aktuelle og fremadrettede initiativer om temaet: Fokus på sundhed.

---

## Fokus på sundhed

Sundheds- og Ældreministeriet

### **Styrkelse af muligheden for somatisk behandling af varigt inhabile patienter**

Folketinget vedtog i juni 2017 – bl.a. som opfølgning på demenshandlingsplanen – lov om anvendelse af tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile (lov nr. 655 af 8. juni 2017), som trådte i kraft den 1. januar 2018. Loven regulerer mulighederne for anvendelse af tvang i forbindelse med somatisk behandling af patienter med en varigt nedsat psykisk funktions- evne (inhabilitet), som ikke formår at forholde sig fornuftsmæssigt til et aktuelt behandlings- behov, og af denne grund afviser at modtage den sundhedsfaglige behandling, som de har behov for.

Det nye regelsæt tilvejebringer således muligheden for, at sundhedspersonale kan give den nødvendige behandling til en behandlingsafvisende varigt inhabil patient med henblik på at hindre væsentlig forringelse af patientens helbred samt smerte og lidelse for patienten.

Sundheds- og Ældreministeriet vil tre år efter lovens ikrafttræden foretage en evaluering af loven, som skal danne grundlag for overvejelser om eventuelle behov for præcisering eller ændring af regelsættet.

### **Frit valg af genoptræning**

Folketinget vedtog i maj 2018 lov om frit valg til genoptræning og gebyrlettelser for kliniske forsøg med lægemidler (lov nr. 557 af 29. maj 2018), som led i udmøntningen af finansloven for 2018. Loven trådte i kraft 1. juli 2018.

Med lovændringen har borgere, der udskrives fra sygehus med en genoptræningsplan, nu mulighed for at vælge genoptræningstilbud i privat regi, hvis kommunalbestyrelsen ikke er i stand til at tilbyde opstart af genoptræningsforløbet senest syv dage efter udskrivning fra sygehus. På denne måde sikres alle adgang til hurtig og effektiv genoptræning, så der skabes de bedste forudsætninger for borgerne for at genvinde funktionsevnen og vende tilbage til et normalt hverdagsliv.

### **Rehabilitering af mennesker med erhvervet hjerneskade:**

#### **Serviceeftersyn af hjerneskadeområdet**

Regeringen og Dansk Folkeparti har i forbindelse med finanslovsaftalen for 2017 afsat i alt 20 mio. kr. i perioden 2017-2020 til gennemførelse af et servicetjek af indsatsen for genoptræning efter hjerneskade samt initiativer til opfølgning herpå. Midlerne er afsat som en årlig ramme på 5 mio. kr. årligt i perioden 2017-2020 til en øget indsats til genoptræning af borgere med erhvervet hjerneskade.

På baggrund af servicetjekket er midlerne udmøntet i 5 puljeopslag og 10 projekter fordelt på hele landet. Projekterne er fordelt på temaerne: Patient og pårørendeinddragelse, Kvalitet i indsatsen, faglig kvalitetsudvikling samt tværsektorielt samarbejde og løber fra år 2017-2020.

Med henblik på at understøtte regioner og kommuner i at udvikle området vedrørende rehabilitering af mennesker med erhvervet hjerneskade reviderer Sundhedsstyrelsen i samarbejde med relevante parter Forløbsprogram for voksne med erhvervet hjerneskade (Sundhedsstyrelsen 2011) samt Genoptræning og rehabilitering til voksne med erhvervet hjerneskade – en faglig visitationsretningslinje (Sundhedsstyrelsen 2014). Der er ligeledes behov for at monitorere området nøje, og Sundhedsdatastyrelsen vil derfor, i samarbejde med Sundhedsstyrelsen, lave en ny dataopgørelsesmetode.

#### **Styrket rehabiliteringsindsats for mennesker med sklerose**

Som del af satspuljen til styrket rehabiliteringsindsats for mennesker med sklerose, er der afsat en pulje på 6 mio. kr. i alt i perioden 2017-2019 til et pilotprojekt om styrket samarbejde mellem Sclerosehospitalerne og kommunerne for at skabe større viden om, hvordan samarbejdet om den enkelte patient kan styrkes.

Som et led i at sikre et sammenhængende rehabiliteringsforløb af høj kvalitet er det væsentligt, at patienter med sklerose oplever, at den specialiserede viden og kompetencer om behandling og rehabilitering, som Sclerosehospitalerne besidder, kan bidrage til at løfte det kommunale kompetenceniveau. Med puljen skal der skabes større viden om, hvordan samarbejdet om den enkelte patient kan styrkes, så den kommunale rehabiliteringsindsats understøttes. Der skal afdækkes barrierer i samarbejdet og afprøves initiativer til at overkomme de fundne barrierer.

Midlerne er udmøntet på baggrund af én fælles ansøgning fra tre kommuner og Sclerosehospitalerne i Ry og Haslev og projekterne afsluttes ultimo 2020 med en ekstern evaluering.

Herudover er der som led i udmøntning af sundhedspuljen på 100 mio. kr. jf. finansloven for 2018 afsat i alt 38,7 mio. kr. i perioden fra 2018-2021 til et arbejde med en helhedsplan, der styrker scleroseområdet i relation til medicinsk behandling, rehabilitering, forebyggelse/træning med henblik på at sikre et højt ensartet niveau på tværs af landet. Der skal samtidig være fokus på indsatsen over for pårørende og børn som pårørende til en forældre med sclerose. Helhedsplanen udarbejdes med inddragelse af relevante parter.

#### **Længerevarende rehabiliteringsforløb til patienter med ALS, som lever længe med sygdommen**

Regeringen og satspuljepartierne har, som led i satspuljeaftalen på sundhedsområdet 2017–2020, afsat i alt 4 mio. kr. til satspuljeprojektet 'Pilotprojekt om længerevarende rehabilitering- og genoptræningsforløb for de personer med Amyotrofisk Lateral Sklerose(ALS), som lever længe med sygdommen'.

Med puljen etableres et pilotprojekt med tilbud om længerevarende rehabilitering- og genoptræningsophold/forløb med individuel intensiv fysisk træning og psykosocial støtte for de patienter med amyotrofisk lateral sklerose (ALS), der lever længe med sygdommen (5-15 år). Målet er at udvikle og afprøve et tilbud, som kan supplere de eksisterende rehabiliteringstilbud, og samtidig afdække, om der er et behov for sådanne længerevarende rehabilitering- og genoptræningsophold/forløb for denne gruppe af patienter. Formålet er, at projektet kan bidrage med viden om, hvorvidt et længerevarende rehabiliteringsophold/forløb kan bidrage til

at bevare målgruppens funktionsevne længere, samt om det øger patienter og pårørendes livskvalitet.

Projektet afsluttes ultimo 2020 med en ekstern evaluering.

## **Et trygt og værdigt liv med demens**

Sundheds- og Ældreministeriet

I december 2016 indgik regeringen og satspuljepartierne en aftale om den nationale demens-handlingsplan 2025. Handlingsplanen har til formål at understøtte et trygt og værdigt liv for mennesker med demens – uanset hvor de bor, og hvor de er i sygdomsforløbet. I alle dele af landet skal mennesker med demens og deres pårørende mødes med en indsats af høj faglig kvalitet samt en individuel og helhedsorienteret tilgang i behandling, pleje og omsorg.

Demenshandlingsplanen udmønter 470 mio. kr. til 23 konkrete initiativer fordelt på fem fokus-områder:

- 1) Tidlig opsporing og kvalitet i udredning og behandling
- 2) Bedre kvalitet i pleje, omsorg og rehabilitering
- 3) Støtte til mennesker med demens og pårørende
- 4) Demensvenlige boliger og samfund
- 5) Øget videns- og kompetenceniveau.

## **Individuelt behandlingstilbud for veteraner med PTSD samt teknologisk støtte til behandling og vejledning**

Forsvarsministeriet/Veterancentret

Veteraner med særligt behov for støtte vil ofte være kommet til skade fysisk eller psykisk under udsendelse i en grad, der kan medføre handicap. I 2017 blev en ny regionsfunktion oprettet, således at veteraner med Post Traumatisk Stress Syndrom (PTSD) nu kan få et individuelt behandlingstilbud i alle regioner. Initiativet udspringer af den nye veteranpolitik fra 2016 og skal sikre en bedre tilgængelighed i veteranens nærområde. Veterancentret har desuden arbejdet intensivt med udvikling og afprøvning af teknologisk støtte til behandling og vejledning vedr. PTSD, hvilket har udmøntet sig i nedenstående initiativer:

### **Virtual reality-eksponeringsterapi**

Virtual reality (VR) optimerer klassisk eksponeringsterapi, hvor patienten genoplever sin traumeoplevelse i hukommelsen, idet VR gør det lettere at frembringe de emotionelle reaktioner, som har behov for at blive bearbejdet. Eksponeringen foregår under sikre og kontrollerede betingelser styret af klinikerne, hvor VR-teknikken introducerer PTSD-patienten til et livagtigt

virtuelt miljø, som skildrer situationer i Afghanistan og Irak. Behandlingen tilbydes i Danmark fra ultimo 2018. Der er sideløbende indgået et udviklingssamarbejde med Norges Forsvar, som har påbegyndt et lignende VR-projekt.

#### **PTSD Familiecoach**

App'en "PTSD FamilieCoach" kan bruges både som et opslagsværk om PTSD for den voksne pårørende og tilbyder desuden forskellige hjælpemidler til håndtering af de(n) pårørendes egen stress, vrede, ensomhed og søvnproblemer. App'en blev tilgængelig til Android og Apple-telefoner i 2016 og er gratis.

#### **Internetstøttet psykologisk behandling**

Veterancentrets militærpsykologer afprøver i løbet af 2018 og 2019 et nyt og innovativt internetbaseret system, der kan bruges i forbindelse med individuel behandling af PTSD-symptomer. Via en app til smartphone eller en browser kan PTSD-patienter besvare kliniske spørgeskemaer, hvorefter psykologen har adgang til oplysningerne, ligesom også en del af behandlingen vil kunne foregå via app'en.

#### **EEG-hjernetræning mod PTSD-symptomer**

EEG-behandling kan registrere hjernens elektriske aktivitet via elektroder og således karakterisere PTSD-patienters forandrede kropsreaktioner som følge af et oversensitivt kampberedskab og alarmtilstand (hyperarousal). Herefter bruges EEG-behandlingen til at træne patientens hjerne i at finde tilbage til en normaltilstand. Der er udviklet en behandlingsmanual, og behandlingen tilbydes i forlængelse af eksisterende psykoterapeutiske tilbud til veteraner med PTSD-symptomer. Behandlingens effekt undersøges for nuværende i forskningsøjemed.





## 8. Mødet med det offentlige system

---

*I dette kapitel præsenteres de initiativer, der er iværksat, afsluttet, eller hvor der er sket en særlig udvikling i de seneste år.*

*Initiativerne går på tværs af de enkelte artikler i FN's handicapkonvention, men understøtter formålet med konventionen ved at sikre, at mennesker med handicap får adgang til den hjælp og støtte fra det offentlige, der er nødvendig for at få en god og velfungerende hverdag, og som sikrer et godt møde med og kontakt til det offentlige system.*

---

Det er vigtigt at fremme mennesker med handicaps deltagelse i det civile, politiske, økonomiske, sociale og kulturelle liv på lige fod med alle andre. Derfor arbejdes der løbende for at sikre, at mennesker med handicap får adgang til den hjælp og støtte fra det offentlige, der skal til for at kunne få en god og velfungerende hverdag.

Behovet for hjælp og støtte kan variere meget, men uanset behov er det vigtigt, at borgeren får den rette indsats. Derfor arbejdes der løbende på at styrke borgernes retssikkerhed. I 2017 offentliggjorde regeringen således danmarkskort over omgørelsesprocenter i Ankestyrelsen for klagesager over kommunale afgørelser på socialområdet generelt og specifikt på børnehandicapområdet. Med afsæt heri blev der med satspuljeaftalen for 2018 afsat 53,4 mio. kr. til at styrke kvaliteten i sagsbehandlingen på handicapområdet og være med til at løse problemet med de store forskelle imellem kommunerne. Handlingsplanen skal dermed også styrke borgernes retssikkerhed. Midlerne skal tillige sikre de faglige rammer for tilrettelæggelsen af kommunernes indsatser over for en række målgrupper samt sikre, at kommunerne har adgang til de fornødne specialiserede tilbud og kompetencer på det sociale område.

Derudover blev der 2018 indført en udvidelse af varslingsordningen på visse sagstyper på det sociale område. Varslingsordningen, som kombineres med en fast track-ordning i Ankestyrelsen, indfører således opsættende virkning i klagesager svarende til varslingsperiodens længde.

På de følgende sider præsenteres en kort status på de aktuelle og fremadrettede initiativer om temaet: Mødet med det offentlige system.

### **Danmarkskort over omgørelsesprocenter i Ankestyrelsen for kommunale klagesager**

Børne- og Socialministeriet

---

Børne- og socialministeren offentliggjorde for første gang i 2017 danmarkskort over omgørelsesprocenter i Ankestyrelsen for klagesager over kommunale afgørelser på socialområdet generelt og specifikt på børnehandicapområdet.

Sådanne kort samt et kort over omgørelsesprocenter i Ankestyrelsen for klagesager over kommunale afgørelser på voksenhandicapområdet blev ligeledes offentliggjort i 2018. Hensigten med kortene er at skabe gennemsigtighed og fokus på kommunal sagsbehandling på navnlig handicapområdet.

I 2018 blev det gennemført ved lov, at børne- og socialministeren hvert år skal offentliggøre kommuneopdelte danmarkskort over omgørelsesprocenter i Ankestyrelsens klagesager efter lov om social service.

## Handlingsplan til styrkelse af kvaliteten i sagsbehandlingen på handicapområdet

Børne- og Socialministeriet

Med satspuljeaftalen for 2018 blev der afsat 53,4 mio. kr. til handlingsplanen til styrkelse af borgernes retssikkerhed i forhold til kommunal sagsbehandling på handicapområdet. Handlingsplanen tager afsæt i det Danmarkskort over omgørelsesprocenter, som børne- og socialministeren offentliggør hvert år. Handlingsplanen indeholder otte delinitiativer:

- 1) *Udvidelse af og udvikling af Taskforcen på handicapområdet*  
Taskforcen på handicapområdet blev permanentgjort og udvidet med yderligere to længerevarende opkvalificeringsforløb for kommuner, så den i alt kan tilbyde 4 længerevarende forløb til kommuner årligt.
- 2) *Videreudvikling og forankring af VUM (voksenudredningsmetoden)*  
Socialstyrelsen understøtter videreudviklingen og forankringen af VUM som et fagligt redskab i sagsbehandlingen og som et dialogredskab målrettet borgerne.
- 3) *Ny rådgivningsydelse i VISO*  
VISO yder rådgivning til kommuner og borgere i individuelle og gruppebaserede forløb. Denne rådgivning blev udvidet til rådgivning med henblik på at styrke kommunernes kompetencer på den socialfaglige del af deres myndighedsarbejde.
- 4) *Opfølgning på danmarkskort over omgørelsesprocenter og styrkelse af Ankestyrelsens registreringspraksis*  
I 2018 blev der indført en pligt for kommuner til at behandle danmarkskortet over omgørelser i ankestyrelsen over kommunale klagesager i kommunalbestyrelsen. Herudover blev det aftalt, at Ankestyrelsen skal etablere en database over kommunernes påtaler i klagesager hos Ankestyrelsen. Formålet er blandt andet at sikre politisk fokus og ansvar for kvaliteten i sagsbehandlingen og gennemsigtighed om de påtaler, Ankestyrelsen giver kommunerne i forhold til deres sagsbehandling.
- 5) *Sagsbehandlingsfrister i hjemviste sager og fast track hos Ankestyrelsen for behandling af klager over nye afgørelser i hjemviste sager*

Det blev i 2018 indført, at kommunernes fastsatte frister for nye sager også skal gælde for sager, der er blevet hjemvist af Ankestyrelsen. Fristen skal regnes fra modtagelsen af Ankestyrelsens afgørelse. Herudover blev der indført en særlig hurtigt sagsbehandlings-procedurer i Ankestyrelsen for klager over tidligere hjemviste sager.

- 6) *Ansøgningspulje for bistand til borgere, der ikke selv er i stand til at klage*  
I juni 2018 offentliggjorde Socialstyrelsen en pulje, hvor lokale handicapråd eller lokale interesseorganisationer kan søge støtte til initiativer, der støtter borgere med handicap og eventuelt deres pårørende, som har udfordringer med at forstå kommunens afgørelser og agere i klagesystemet.
- 7) *Retssikkerhedskonference*  
I 2019 afholdes der en retssikkerhedskonference, hvor forskellige aspekter af retssikkerhedsspørgsmål på socialområdet kan drøftes. Konferencen målrettes f.eks. politikere, interesseorganisation.
- 8) *Pligt for kommunerne til at offentliggøre sagsbehandlingsfrister på kommunens hjemmeside*  
Der blev i 2018 indført en pligt for kommunerne til at offentliggøre kommunale sagsbehandlingsfrister på kommunens hjemmeside, og at de skal fremgå tydeligt heraf. Pligten skal sikre lettere adgang for borgerne til at finde oplysninger om de kommunale sagsbehandlingsfrister.

## Udvidet varslingsordning som led i servicelovens voksenbestemmelser

### Børne- og Socialministeriet

I 2018 blev der indført en udvidelse af varslingsordningen på visse sagstyper. Udvidelsen består i, at der i de tilfælde, hvor en borger klager til Ankestyrelsen over en kommunes afgørelse om frakendelse eller nedsættelse af de af ordningen omfattede typer af hjælp, først må påbegyndes en iværksættelse af kommunens afgørelse, når varslingsperioden på 14 uger er udløbet. Med udvidelsen af varslingsordningen indføres der således opsættende virkning i klagesager svarende til varslingsperiodens længde. Det betyder, at der først skal tages skridt til at effektuere kommunens afgørelse om frakendelse eller nedsættelse af den hidtidige hjælp, når varslingsperioden på mindst 14 uger er udløbet.

Udvidelsen af varslingsordningen indebærer endvidere i kombination med fast track ordningen i Ankestyrelsen for de sagstyper, der er omfattet af varslingsordningen, at hjælpen i nogle tilfælde kan fortsætte uden videre. Det gælder der, hvor Ankestyrelsen har truffet afgørelse i en klagesag inden udløbet af de 14 uger, og hvor borgeren får medhold i Ankestyrelsen i en klagesag.

## Bestemmelser om indfødsret

### Udlændinge- og Integrationsministeriet

### Retningslinjer for naturalisation

Den 29. juni 2018 indgik regeringen (Venstre, Liberal Alliance og Det Konservative Folkeparti), Socialdemokratiet og Dansk Folkeparti en aftale om indfødsret, som fastlægger de generelle retningslinjer for udarbejdelse af lovforslag om indfødsrets meddelelse (naturalisation). Aftalen fremgår af cirkulæreskrivelse nr. 9779 af 14. september 2018 om naturalisation.

Det følger af grundloven, at dansk indfødsret meddeles til udlændinge ved lov. I sager om naturalisation er det derfor Folketingets Indfødsretsudvalg, der beslutter, om der kan dispenseres for en eller flere af betingelserne for optagelse på lov om indfødsrets meddelelse. Reglerne for forelæggelse af sager for udvalget er som følger.

Efter cirkulæreskrivelsens § 24, stk. 1, er det en betingelse for optagelse på et lovforslag om indfødsrets meddelelse, at ansøgeren dokumenterer danskkundskaber ved bevis for at have bestået danskuddannelsernes Prøve i Dansk 3 eller en af de angivne prøver i bilag 3.a til cirkulæreskrivelsen.

Ansøgere, som har været selvforsørgende i 8 ½ år inden for de seneste 9 år, skal dog alene dokumentere danskkundskaber ved bevis for at have bestået danskuddannelsernes Prøve i Dansk 2 eller en af de i bilag 3.b til cirkulæreskrivelsen angivne prøver, jf. § 24, stk. 2.

Det er endvidere som udgangspunkt en betingelse for optagelse på et lovforslag om indfødsrets meddelelse, at ansøgeren dokumenterer kendskab til danske samfundsforhold, dansk kultur og historie ved bevis for at have bestået Indfødsretsprøven af 2015, jf. § 24, stk. 3.

Det følger af § 24, stk. 4, at hvor ganske særlige forhold taler herfor, forelægges det for Folketingets Indfødsretsudvalg, om der kan dispenseres fra betingelserne i stk. 1 og 3. Forelæggelse vil ske, hvis ansøgeren blandt andet lægeligt diagnosticeres med en langvarig fysisk, psykisk, sensorisk eller intellektuel funktionsnedsættelse og som følge heraf ikke er i stand til – eller har rimelig udsigt til – at kunne opfylde kravet om dokumentation for bestået Prøve i Dansk 3 samt Indfødsretsprøven af 2015, herunder ved prøveafleggelse på særlige vilkår og ved brug af hjælpemidler.

En tilsvarende bestemmelse om forelæggelse for Folketingets Indfødsretsudvalg findes i § 24, stk. 5, for så vidt angår det lempede krav til danskkundskaber i § 24, stk. 2.

Forholdene, der er omtalt i § 24, stk. 4 og 5, 2. og 5. pkt., skal være dokumenteret ved en erklæring fra en person med en lægefaglig baggrund. I tilfælde, hvor en ansøger har en langvarig funktionsnedsættelse på baggrund af en psykisk lidelse, skal de omtalte forhold være dokumenteret ved en erklæring fra en speciallæge i psykiatri eller en person med en anden lægefaglig baggrund baseret på en forudgående psykiatrisk udredning af ansøgeren. Erklæringen må ikke være mere end to år gammel regnet fra ansøgningens indgivelse.

Det skal af erklæringen blandt andet fremgå, om behandlingsmulighederne er udtømte, og om den pågældende inden for en periode på 5 år vil blive i stand til at forsøge at tage (gå op) til en danskprøve, som anført i § 24, stk. 4 og 5, herunder ved prøveafleggelse på særlige vilkår, under fritagelse for én eller flere delprøver (herunder på særlige vilkår og ved brug af hjælpemidler) eller ved brug af hjælpemidler.

## Mestringsstøtte til familier med børn med handicap

Børne- og Socialministeriet /Socialstyrelsen

Socialstyrelsen har med mestringsstøtteprogrammet afprøvet forældretræningsprogrammer og anden mestringsstøtte til forældre til børn med handicap. Familierne har på forskellig vis fået støtte til at mestre de særlige udfordringer, der følger med, når et barn har et handicap. VIVE har udarbejdet en samlet evaluering af indsatserne Stepping Stones, Forældrekurser og Terapeutisk Bistand (<https://vive.dk/2018/06/mestringsindsatser-hjaelper-foraeldre-til-boern-med-handicap/>). Evalueringen viser resultater, implementering og omkostninger forbundet med de tre forskellige indsatser. Projektet er gennemført i perioden 2014 -2017og bestod af fem delinitiativer:

### Kortlægning af evidensbaserede programmer og lovende praksis

Der er blevet gennemført en kortlægning af evidensbaserede programmer og lovende praksis målrettet familier til børn med handicap på internationalt plan. Resultaterne dannede basis for de øvrige initiativer i mestringsprogrammet, som beskrevet herunder.

### Afprøvning af Triple P Stepping Stones

Det evidensbaserede program Triple P Stepping Stones er blevet afprøvet i fem kommuner (Aalborg, Herning, Hillerød, Kalundborg og København) fra slutningen af 2015 frem til 2017. Evalueringen viser, at forældre, der har deltaget i Stepping Stones, føler sig bedre i stand til at mestre familielivet med et barn med handicap. De er mere tilfredse i forældrerollen, føler sig mindre stresset og oplever, at de trives bedre.

### Forældrekurser m.v.

Der er udviklet en række forældrekurser og en manual til, hvordan frivillige organisationer og kommuner kan samarbejde om at levere indsatsen til forældrene. Projektet bestod i at udvikle en konkret model for familiekurser, som blev afprøvet og videreudviklet i og sammen med tre kommuner (Aabenraa, Aarhus og Randers) i samarbejde med frivillige brugerorganisationer (Ligeværd og Landsforeningen LEV). Evalueringen viser, at forældre (og især mødre) har oplevet en positiv udvikling efter at have deltaget i forældrekurserne.

### Delprojektet Terapeutisk bistand

Desuden har forældre til et barn med et relativt nydiagnosticeret handicap modtaget et særligt tilrettelagt terapeutisk forløb i delprojektet Terapeutisk bistand. Initiativet er blevet afprøvet i fem kommuner (Greve, Horsens, København, Middelfart og Randers), og evalueringen viser, at mødre, der har deltaget i Terapeutisk bistand, blandt andet oplever mere trivsel og mindre stress.

### Inspirationsmateriale "En hel familie"

Endelig er der udviklet et inspirationsmateriale "En hel familie", der sætter fokus på seks tidlige og forebyggende familierettede indsatser, som danske kommuner bruger for at støtte op om hele familien til børn med en funktionsnedsættelse. Indsatserne er med god erfaring afprøvet i danske kommuner. Materialet kan findes på Socialstyrelsens hjemmeside (<https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/born-med-funktionsnedsaettelser/inspirationsmateriale-en-hel-familie/inspirationsmateriale-en-hel-familie-1>).

## Udbredelse af Stepping Stones - en del af Udviklings- og Investeringsprogrammet

Børne og Socialministeriet/Socialstyrelsen

For at understøtte en mere vidensbaseret og effektiv socialpolitik har satspuljepartierne aftalt at igangsætte udviklingen af et Udviklings- og Investeringsprogram på børne- og ungeområdet. Udviklings- og Investeringsprogrammet skal i sidste ende være med til at sikre, at sociale indsatser kommer til at gøre en reel forskel, så udsatte børn og unge samt børn og unge med handicap får styrkede muligheder for personlig udvikling, sundhed og et selvstændigt voksenliv.

I satspuljeaftalen for 2019 er det blevet aftalt, at det evidensbaserede mestringsprogram Triple P Stepping Stones er én af de indsatser, der skal investeres i for at udvikle og udbrede virksomme indsatser for børn og unge med handicap og deres familier.

## Bedre koordination i indsatserne for børn og unge med handicap

Børne- og Socialministeriet/Socialstyrelsen

Der er i satspuljeaftalen for 2018 afsat midler til bedre koordination i indsatserne for børn og unge med handicap. Formålet med projektet er at bidrage til at skabe bedre sammenhæng og koordination i de kommunale indsatser til børn med handicap og deres familier. Socialstyrelsen gennemfører projektet i perioden 2018-2021. I 2018 udarbejdes en afdækning og kortlægning af lovende praksis på området, og i 2019 udmeldes en pulje med fokus på at afprøve modeller for en sammenhængende og koordineret sagsbehandling, som kan ansøges af kommuner. Afprøvningen evalueres og løber fra 2019-2021.

## Introduktion af brobyggerfunktion for veteraner

Forsvarsministeriet/Veterancentret

Veteraner med særligt behov for støtte vil ofte være kommet til skade fysisk eller psykisk under udsendelse i en grad, der kan medføre handicap. I Forsvarsministeriets indeværende forligsperiode (2018-2023) afsættes ca. 1,8 mia. kr. til Forsvarsministeriets veteranindsats. Der er desuden ved lovændring pr. 1. januar 2018 etableret fremadrettet ligestilling i relation til aktstykke 425/426 for veteraner skadet før den 14. august 1996, og som led i dette afsættes 125 mio. kr. om året i forligsperioden 2018-2023 til at dække de stigende udgifter alene til erstatning vedr. PTSD.

Ud over en generel klarlæggelse af veteranindsatsen i hele Rigsfællesskabet for at sikre en effektiv og strømlignet veteranindsats, medførte Danmarks nye veteranpolitik fra 2016 et initiativ om en brobyggerfunktion som del af Veterancentrets beredskab blandt andet via døgntelefonen. Brobyggeren bistår ved behov for stærk faglighed, afdækker de bagvedliggende årsager til veteranens behov for støtte og tilbyder en hurtig og koordineret indsats på tværs af tilbud i Veterancentret, samt statslige, kommunale, regionale og frivillige organisationers indsatser og tilbud. Initiativet blev implementeret i 2017 og løber indtil udgangen af 2019.

## Den nationale koordinationsstruktur

### Børne- og Socialministeriet/Socialstyrelsen

Den nationale koordinationsstruktur skal sikre, at kommunerne har adgang til de fornødne tilbud og kompetencer på det mest specialiserede social- og specialundervisningsområde. Den nationale koordinationsstruktur er forankret i Socialstyrelsen og består af fire hovedspor:

*Dialog- og samarbejdsstrukturen* omfatter blandt andet Socialstyrelsens løbende dialog med kommunerne og bruger- og interesseorganisationerne, og den bidrager eksempelvis til, at styrelsen kan opdage, hvis højt specialiserede tilbud er sårbare eller lukningstruede.

*Overvågningsfunktionen* medvirker til, at Socialstyrelsen gradvist opbygger et nationalt overblik over målgrupper, der har behov for højt specialiserede indsatser, samt viden om de højt specialiserede vidensmiljøer og tilbud, der findes til dem.

Gennem udarbejdelse af *forløbsbeskrivelser* udarbejder Socialstyrelsen faglige anbefalinger, som bidrager til at understøtte kommunerne i deres faglige tilrettelæggelse af indsatser, så borgerne i de omfattede målgrupper kan modtage indsatser baseret på aktuelt bedste viden.

Socialstyrelsen kan foretage *centrale udmeldinger* for målgrupper og særlige indsatser, hvor der er behov for øget koordination mellem kommunerne for at sikre og videreudvikle den mest specialiserede viden og indsats. Formålet med en central udmelding er at sikre det fornødne udbud af højt specialiserede tilbud og indsatser til den omfattede målgruppe.

## Taskforce på handicapområdet

### Børne- og Socialministeriet /Socialstyrelsen

Som en del af satspuljeaftalen for 2014 blev der etableret en taskforce på handicapområdet. Med satspuljeaftalen for 2018 er Taskforce - Handicap blevet tildelt varige midler.

Formålet for taskforcen er at støtte kommunerne i deres arbejde med at styrke kvaliteten i sagsbehandlingen på handicapområdet - både børn og voksne - inden for serviceloven.

Taskforcen har siden 2015 tilbudt kommunerne både korte formidlings- og læringsforløb og længerevarende analyse- og udviklingsforløb. Fra 2018 og frem gennemfører taskforcen årligt 30 korte forløb og igangsætter fire længerevarende forløb.

Korte formidlings- og læringsforløb er af én dags varighed og omhandler et specifikt emne. Det kan være en bestemt paragraf i serviceloven eller et tværgående emne i forhold til sagsbehandlingen. De korte forløb søges af og tildeles kommuner løbende. Derudover afholdes fire årlige temadage, hvor viden og erfaringer fra taskforcens arbejde formidles til alle landets kommuner.

Længerevarende analyse- og udviklingsforløb består af en omfattende analyse af kommunens praksis på myndighedsområdet på enten børne- eller voksenhandicapområdet. Analysen ser på den konkrete sagsbehandling, retningslinjerne for sagsbehandlingen og den faglige ledelse samt organisering af området. Analysen afsluttes med en rapport, der indeholder en række anbefalinger til kommunen om, hvad den fremadrettet kan gøre for at styrke og forbedre sagsbehandlingen. Ud fra disse anbefalinger kan kommunen vælge at fortsætte samarbejdet med taskforcen om et udviklingsforløb, hvor taskforcen støtter kommunen i udviklingen af deres myndighedsområde. Et samlet analyse- og udviklingsforløb varer cirka to år.

Socialstyrelsen er i samarbejde med Børne- og Socialministeriet og Ankestyrelsen ansvarlig for initiativet.

## Socialtilsyn

### Børne- og Socialministeriet/Socialstyrelsen

I forbindelse med at Lov om socialtilsyn (tilsynsreformen) trådte i kraft 1. januar 2014, blev der etableret fem kommunale socialtilsyn. De fem socialtilsyn er geografisk placeret i hver sin region, som også er deres dækningsområde. Dog må socialtilsynene ikke føre tilsyn i egen kommune, som derfor føres af et af de øvrige tilsyn. De fem socialtilsyn godkender og fører tilsyn med alle kommunale, regionale og private tilbud på det sociale område samt plejefamilier. Socialtilsynene skal bidrage til at sikre, at borgerne får en indsats, der er i overensstemmelse med formålet med tilbuddene, som det er beskrevet i lov om social service. Det opnås blandt andet gennem en systematisk, ensartet, uvildig og fagligt kompetent varetagelse af opgaven med at godkende og føre driftsorienteret tilsyn.

Som led i tilsynsreformen blev der desuden etableret en auditfunktion i Socialstyrelsen, som har til opgave at følge praksis i socialtilsynet og understøtte udførelsen af godkendelses- og tilsynsopgaven.

Auditfunktionen i Socialstyrelsen gennemførte i foråret 2018 en evaluering af tilsynsreformen for perioden 2014-2017. Evalueringen viser overordnet set, at de politiske intentioner med reformen overordnet set er blevet indfriet, og at de centrale elementer i reformen er blevet implementeret. Langt de fleste sociale tilbud og plejefamilier er tilfredse med socialtilsynet og vurderer, at tilsynet bidrager til udvikling og læring på tilbudet/ i plejefamilien.



Evalueringen viser imidlertid også, at der på enkelte områder fortsat er behov for at udvikle praksis med henblik på fortsat at styrke en ensartet og systematisk varetagelse af tilsynsopgaven og at udvikle kvaliteten i varetagelsen af tilsynsopgaven.

## Bedre udnyttelse af velfærdsteknologi og hjælpemidler på handicapområdet

Børne- og Socialministeriet/Socialstyrelsen

### Lettere adgang til data om hjælpemidler

Socialstyrelsen har fra september 2018 valgt at udstille dataudtræk fra Hjælpemiddelbasen som åbne offentlige data. Data om hjælpemidler kan som hidtil fremsøges via Hjælpemiddelbasens website, men kan nu også tilgås gratis og åbent i forskellige udtræksformater. Foruden stadig flere produkt-, leverandør- og klassifikationsoplysninger bliver Hjælpemiddelbasen løbende udvidet med produktvejledninger, som giver slutbrugere og formidlere en generel introduktion til en række produktområder såsom rollatorer, bestik, gribetænger, hvilestole m.fl.

Socialstyrelsen har i 2018 nedsat et Advisory board i tilknytning til Hjælpemiddelbasen. Advisory boardet skal bidrage til at kvalificere Hjælpemiddelbasens udvikling, således at Hjælpemiddelbasen i videst muligt omfang imødekommer interessenternes behov og understøtter udvikling og implementering af den danske handicap- og socialpolitik.

Data fra Hjælpemiddelbasen indgår i Børne- og Socialministeriets datastrategi om at få bedre data på hjælpemiddelområdet. Resultatet heraf er, at der i 2018 er etableret et individbaseret register ved Danmarks Statistik vedr. udlevering af hjælpemidler. Derudover vil der ultimo 2018 udkomme analyser fra Danmarks Statistik vedr. den offentlige formidling af hjælpemidler i Danmark baseret på de nye data.

### Bedre formidling af velfærdsteknologi

Socialstyrelsen har i 2018 foretaget en litteratursøgning for at finde evidens for, hvad der virker i formidlingen af velfærdsteknologi. Bearbejdningen af litteraturen resulterede i fire pejlemærker, der med tilhørende forklaringer og en mere detaljeret gennemgang af litteraturen udgives som webartikel på Socialstyrelsens hjemmeside i efteråret 2018. Materialet er målrettet ledere og sagsbehandlere i kommunerne. Med udgangspunkt i en international litteratursøgning har Socialstyrelsen udarbejdet et webtema om forebyggelse og behandling af tryksår. Det indeholder dels viden om at organisere en fremgangsmåde til systematisk at forebygge og behandle tryksår, dels internationale og nationale anbefalinger til, hvordan man vælger og bruger hjælpemidler til at forebygge og behandle vævsskader. Materialet findes på Socialstyrelsens hjemmeside og indeholder flere baggrundsartikler.

Socialstyrelsen afholder konferencen Nordisk Siddesymposium 2018, der formidler den seneste internationale viden om tilpasning af den siddende, liggende og stående stilling til mennesker med funktionsnedsættelser. Målgruppen for symposiet er fagprofessionelle fra kommuner, regioner og private firmaer, der til dagligt arbejder med positioneringshjælpemidler til

borgere. Der er oplægsholdere fra Danmark, Island, Norge, Sverige, Canada, USA, Italien, Tyskland og Belgien.

Socialstyrelsen afholder i efteråret 2018 en konference, som skal øge viden om, hvordan velfærdsteknologiske og informations- og kommunikationsteknologiske (IKT) løsninger kan støtte mennesker med kognitive funktionsnedsættelser i at skabe overblik, struktur og organisering af hverdagen og dermed opnå større selvstændighed og bedre livskvalitet. Konferencen skal medvirke til at styrke kommunernes og regionernes beslutningsgrundlag, så beslutninger om brug af IKT-løsninger til mennesker med kognitive handicap kan træffes med afsæt i aktuel viden om virksomme metoder og lovende praksis, effekter for borgerne (blandt andet i forhold til livskvalitet og selvhjulpenhed) og de økonomiske konsekvenser.





## 9. Viden og dataindsamling

---

*I dette kapitel præsenteres de initiativer, der er iværksat, afsluttet, eller hvor der er sket en særlig udvikling i de seneste år, og som i overvejende grad kan relateres til FN's handicapkonventions artikel 31: Statistik og dataindsamling og 33: National gennemførelse og overvågning.*

*I henhold til artikel 31 forpligter deltagerstaterne sig til at indsamle passende oplysninger, herunder statistiske og forskningsmæssige data, som blandt andet skal anvendes til at bidrage til vurderingen af deltagerstaternes overholdelse af deres forpligtelser i henhold til konventionen.*

*I henhold til artikel 33 skal deltagerstaterne blandt andet udpege eller oprette en koordinerende funktion i centraladministrationen for at lette tværgående indsatser i forskellige sektorer og på forskellige niveauer, ligesom de skal udpege en eller flere uafhængige funktioner med henblik på at fremme, beskytte og overvåge gennemførelsen af konventionen. Det civile samfund skal inddrages og deltage i overvågningsprocessen.*

---

Der bør målrettet arbejdes for at forbedre vores viden om mennesker med handicap gennem forskning og konkrete udviklingsprojekter og ved at samle viden om effekten af de indsatser, der iværksættes for at understøtte inklusion, ligebehandling og selvhjulpethed.

Målet er også fremover at arbejde for at forbedre statistik og data på handicapområdet og for at skabe ny viden om udfordringer og løsninger for derigennem at understøtte handicapkonventionens målsætninger på dette område. Analyserne i Børne- og Socialministeriets årlige socialpolitiske redegørelse adresserer blandt andet videnshuller på socialområdet og tager sigte på at opnå mere dækkende viden om, hvad der karakteriserer de forskellige målgrupper, hvilke indsatser de får, hvad indsatserne koster, og hvad resultaterne af indsatserne er.

Derudover introducerede Børne- og Socialministeriet i januar 2018 den socialøkonomiske investeringsmodel (SØM), som har til formål at give kommunerne et værktøj, der kan styrke de lokale beslutningsgrundlag for konkrete indsatser på voksen handicapområdet. Med satspuljeaftalen for 2017 blev der afsat midler til at udvide SØM med børne- og ungeområdet. Denne udvidede version af modellen lå klar i efteråret 2018. Modellen opdateres og videreudvikles yderligere i perioden 2019-2021.

I de kommende år vil der særligt blive arbejdet for at genere og videreformidle ny viden, herunder viden om sociale metoder på handicapområdet.

På de følgende sider præsenteres en kort status på de aktuelle og fremadrettede initiativer om temaet: Viden og dataindsamling.

---

## Socialpolitisk Redegørelse

### Børne- og Socialministeriet

Børne- og Socialministeriet udgiver hvert år en Socialpolitisk Redegørelse, der følger op på de sociale mål og beskriver de centrale målgrupper på socialområdet, herunder personer med handicap. Personer med handicap er i redegørelsen opgjort som modtagere af handicapkompenserende indsatser efter serviceloven, eksempelvis modtagere af socialpædagogisk støtte eller beboere på botilbud.

Redegørelsens analyser adresserer blandt andet videnshuller på socialområdet og tager sigte på at opnå mere dækkende viden om, hvad der karakteriserer de forskellige målgrupper, hvilke indsatser de får, hvad indsatserne koster, og hvad resultaterne af indsatserne er.

Redegørelsen indeholder hvert år særlige temaanalyser af målgrupperne på socialområdet. I redegørelsen i 2018 foretages en analyse af voksne med nedsat psykisk funktionsevne, der modtager indsatser efter serviceloven. Der fokuseres også på uddannelse blandt unge med handicap eller psykiske vanskeligheder. Analysen viser blandt andet, at over 80 pct. af modtagerne af sociale indsatser med handicap enten har gået i et specialskoletilbud eller modtaget specialundervisning som støtte til den almindelige undervisning i grundskolen. Analysen viser også, at omkring 55 pct. af de 18-24-årige modtagere af sociale indsatser med handicap enten har gennemført eller er i gang med en Særligt Tilrettelagt Ungdomsuddannelse (STU).

## Personer med Handicap – Hverdagsliv og levevilkår

### Børne- og Socialministeriet/VIVE

Med aftalen om satspuljen for 2016 blev der iværksat et initiativ, som skal måle og danne et overblik over de muligheder og barrierer, som personer med handicap møder i deres hverdag. Rapporten kan dermed give indikationer på, hvor barrierer kan brydes og muligheder kan styrkes.

Undersøgelsen centrerer sig om flere hovedpunkter såsom personer med handicaps uddannelses-, sundheds- og beskæftigelsesniveau sammenlignet med den øvrige befolkning. Herudover tilgængeligheden i at deltage i kulturelle og sociale aktiviteter for denne gruppe.

Undersøgelsen tager udgangspunkt i spørgeskemaundersøgelsen SHILD – Survey of Health, Impairment and Living Conditions in Denmark, som blev gennemført første gang i 2012 og anden gang i 2016.

Det er planen, at undersøgelsen gentages hver fjerde år med henblik på at følge udviklingen over tid og opfange eventuelle negative udviklinger.

## ”Den Socialøkonomiske Investeringsmodel” (SØM)

### Børne – og Socialministeriet/Socialstyrelsen

Den Socialøkonomiske Investeringsmodel (SØM), som blev lanceret for voksenområdet i januar 2018, indeholder en række målgrupper inden for handicapområdet:

- Mennesker med ADHD (18 – 65 år)
- Mennesker med autisme (18 – 65 år)
- Mennesker med udviklingshæmning (18 – 65 år)
- Mennesker med erhvervet hjerneskade (18 – 65 år)

SØM har til formål at give kommunerne et værktøj, der kan styrke de lokale beslutningsgrundlag for konkrete indsatser på socialområdet, herunder blandt andet på voksenhandicapområdet. SØM kan anvendes til at beregne, hvordan en investering i en social indsats påvirker den offentlige økonomi. Det kunne være i en afgrænset offentlig økonomi, som f.eks. en kommune.

SØM består af to dele - en vidensdatabase og en beregningsramme. Vidensdatabase indeholder viden om effekter af en række sociale indsatser målt i danske og internationale studier, herunder indsatser til personer med handicap samt konsekvenser, dvs. estimater for hvor meget offentlige ydelser og aktiviteter påvirkes, som følge af den effekt indsatsen har på borgeren og priser på disse ydelser og aktiviteter, som brugeren (f.eks. en kommune) kan anvende i sin beregning. Beregningsrammen guider brugeren igennem beregningen trin for trin og bidrager til, at man i kommunerne får en ensartet måde at regne på sociale investeringer. Med SØM får kommunerne et værktøj, der kan styrke beslutningsgrundlaget, når der lokalt skal træffes politiske beslutninger om at investere i forebyggelse og vidensbaserede sociale indsatser på f.eks. voksenhandicapområdet.

Modellen er udviklet af VIVE og Incentive i samarbejde med Socialstyrelsen med midler afsat fra satspuljeaftalen for 2016. Socialstyrelsen har afholdt gratis introkurser i første halvår af 2018, og fra foråret 2018 og frem til 2020 varetager Incentive og VIVE egentlige uddannelsesforløb i SØM, som retter sig mod både beslutningstagere og brugere af SØM på flere niveauer.

Med satspuljeaftalen for 2017 blev der afsat midler til at udvide SØM med børne- og ungeområdet, og denne udvidede version af modellen lå klar i efteråret 2018. Modellen opdateres og videreudvikles yderligere i perioden 2019-2021. Der er desuden oprettet en SØM-enhed i Socialstyrelsen, hvor dette arbejde er forankret.

SØM, dokumentation, e-læring og case-eksempler kan tilgås på Socialstyrelsens hjemmeside: <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/socialstyrelsens-viden/som>

## De kommunale serviceindikatorer

### Børne- og Socialministeriet

De kommunale serviceindikatorer er betegnelsen for de indikatorer, som belyser dokumentationsindsatsen på en række større kommunale serviceområder herunder handicapområdet.

KL og den tidligere regering blev i december 2011 enige om en ny aftale om dokumentation på handicapområdet. Aftalen indebærer blandt andet, at kvaliteten og validiteten af den nationale dokumentation og den lokale ledelsesinformation styrkes via opgørelser på individniveau, og at det fælles begrebsapparat, der er udviklet i regi af Digitaliseringsprojektet på handicap- og udsatte voksenområdet (DHUV) udbredes.

Med de nye data kan man for første gang opgøre antallet af ydelser på CPR-niveau og koble data om ydelsesmodtagerne med en lang række øvrige registeroplysninger til brug for analyse og forskning. Datagrundlaget er baseret på kommunale indberetninger på CPR-niveau om en række ydelser efter serviceloven til borgere med nedsat psykisk eller fysisk funktions- evne, herunder sindslidende samt socialt udsatte, der modtager handicaprelaterede ydelser. Datagrundlaget på området har hidtil bestået af årlige summariske optællinger i kommunerne.

I maj 2015 offentliggjorde Danmarks Statistik oplysninger for 12 kommuner. Antallet af kommuner, der er med i Danmarks Statistik er stigende for hver offentliggørelse, og ved seneste offentliggørelse fra 2017 var der data fra 80 kommuner. Danmarks Statistik forventer, at alle kommuner vil være en del af statistikken i løbet af få år.

## Indsatser i botilbud for voksne med udviklingshæmning

### Børne- og Socialministeriet/Socialstyrelsen

For at skabe ny viden om rehabiliterende indsatser og metoder målrettet voksne med udviklingshæmning, er der udviklet en metodebeskrivelse og gennemført en afprøvning af Kognitiv, Ressourcefokuseret og Anerkendende Pædagogik, KRAP, målrettet voksne med udviklingshæmning på botilbud. Målet har været, at voksne med udviklingshæmning genvinder, vedligeholder og/eller udvikler fysiske, psykiske og sociale færdigheder for at understøtte et mere aktivt og selvstændigt liv.

Fem kommuner med medarbejdere og borgere fra i alt 14 botilbud fordelt på syv indsatstilbud og syv kontroltilbud har deltaget i projektet. Medarbejderne har fået kompetenceudvikling i KRAP og har igennem afprøvningsperioden givet yderligere input til metodebeskrivelsen.

Resultaterne viser, at borgerne i indsatsgruppen har en signifikant bedre udvikling i forhold til praktiske færdigheder i hjemmet end kontrolgruppen. Medarbejdere og ledere oplever, at KRAP understøtter en anerkendende og ressourcefokuseret kultur kollegaerne imellem – og



at de er blevet bedre til at afdække borgerens situation og arbejde med målsætninger med udgangspunkt i faktiske observationer.

Metodebeskrivelsen indeholder tre materialer: *Om KRAP*, *Manual til KRAP* og *Implementeringsguide til KRAP*. Derudover har en ekstern leverandør udarbejdet en evaluering af afprøvningen. Al materialet ligger frit tilgængeligt på Socialstyrelsens hjemmeside.

Projektet var finansieret af satspuljen for 2014.

## Viden om sociale metoder på handicapområdet

Børne- og Socialministeriet/Socialstyrelsen

Socialstyrelsen udgiver løbende temaer inden for handicapområdet på Vidensportalen. Vidensportalen formidler den aktuelt bedste viden på området til fagpersoner, udviklingskonsulenter og ledere i kommunerne. Vidensportalen skal gøre det lettere for kommunerne at finde aktuel viden og bruge denne viden i indsatserne på det sociale område.

Et tema består af en række artikler, som beskriver udvalgte indsatser inden for temaet samt baggrundsinformation i tilknytning til temaet.

Siden 2016 er følgende temaer udgivet på Vidensportalen inden for handicapområdet:

- Handicap og beskæftigelse
- Mennesker med komplekse kommunikationsbehov
- Medfødt døvblindhed og taktile strategier
- Voksne med udviklingshæmning
- Søskende til børn og unge med funktionsnedsættelse
- Peerstøtte.

I 2018 udgives nedenstående temaer inden for handicapområdet:

- Børn med autisme
- Udviklingshæmning og udfordrende adfærd
- Børn og unge med følger efter hjernerystelse.

Temaerne på Vidensportalen kan findes på: [www.vidensportal.dk](http://www.vidensportal.dk)

## Vejledende, faglige forløbsbeskrivelser

### Børne- og Socialministeriet/Socialstyrelsen

Socialstyrelsen udarbejder som led i den nationale koordinationsstruktur, jf. kapitel 8, vejledende, faglige forløbsbeskrivelser på det mest specialiserede social- og specialundervisningsområde.

Forløbsbeskrivelserne skal udgøre en faglig ramme for tilrettelæggelsen af kommunernes indsats over for en række målgrupper og skal indeholde den aktuelt bedste viden om, hvilke tilbud og indsatser der er centrale for målgruppen for at skabe positiv effekt for borgerne herunder hvilke faglige kompetencer, der er relevante at inddrage i indsatsen i de forskellige faser.

Socialstyrelsen har indtil videre udarbejdet fire forløbsbeskrivelser for henholdsvis børn og unge med tidligt konstateret høretab (april 2015), børn og unge med alvorlig synsnedsettelse (januar 2016), voksne med kompleks erhvervet hjerneskade (august 2016) og børn med verbal dyspraksi (oktober 2017).

Derudover arbejder Socialstyrelsen aktuelt på to yderligere forløbsbeskrivelser – én om børn og unge med sjældne handicap, som forventes udgivet inden udgangen af 2018, og én om børn og unge med svær cerebral parese, der forventes udgivet primo 2019.

## Generering af ny viden om ADHD

### Børne- og Socialministeriet/Socialstyrelsen

Socialstyrelsen har gennemført tre initiativer målrettet familier med ADHD:

- Udbredelse og evaluering af forældretræningsprogrammet *Kærlighed i Kaos* (KiK).
- Evaluering af forældretræningsprogrammet *Parent Management Training Oregon* (PMTO), der også indeholder en mulighed for at håndtere problemer hos unge med ADHD.
- Udvikling og evaluering af en *mentor- og støttekontaktpersonsordning* (M-SKP) målrettet unge med ADHD.

Socialstyrelsen er i gang med tre initiativer målrettet unge og voksne med ADHD og tilsvarende udfordringer:

- I *Bedre hjælp til unge og voksne med ADHD* (satspuljeprojekt 2015-2018 – forlænget til 2019) afprøves og evalueres to indsatser, der har vist gode resultater i udenlandske studier, i en dansk kontekst.
- I *Resocialisering af indsatte og tilsynsklienter med opmærksomhedsforstyrrelse* (satspuljeprojekt 2016-2019) afprøves og evalueres et samlet koncept for, hvordan Kriminalforsorgen og kommunerne i samarbejde kan understøtte dømte personer med udfordringer

i forhold til opmærksomhed, impulsivitet og socialt samspil i at leve et liv i frihed uden kriminalitet.

- *Videnskortlægning af effektive metoder til misbrugsbehandling af borgere med ADHD* bidrager med viden om indsatser målrettet unge med ADHD og anvendeligheden af tre specifikke metoder i forhold til målgruppen.

Socialstyrelsen har desuden styrket formidlingen af viden om ADHD til kommunerne gennem udgivelse af en opdateret version af *den nationale ADHD-handleplan (2017)*, hvor der i forhold til den første udgivelse i 2015 er mere fokus på effekt af specifikke sociale indsatser målrettet børn, unge og voksne med ADHD og tilsvarende vanskeligheder.

## Forebyggelse af seksuelle overgreb mod børn og unge med handicap

Børne- og Socialministeriet/Socialstyrelsen

Børn og unge med handicap bliver i højere grad end andre børn og unge udsat for seksuelle og voldelige overgreb. Socialstyrelsen har finansieret SFI-rapporten *Vold og seksuelle overgreb mod børn og unge med handicap* (SFI, 2017), der belyser omfanget af overgreb, ofrenes karakteristik, risiko- og beskyttelsesfaktorer samt fagfolks arbejde med mistanke, opsporing og handling. På denne baggrund har Socialstyrelsen udarbejdet håndbogen *Vold og seksuelle overgreb mod børn med handicap - Håndbog om forebyggelse, opsporing og håndtering* (Socialstyrelsen, 2017). Håndbogen sætter fokus på, hvordan forebyggelse, opsporing og håndtering går hånd i hånd med den pædagogiske praksis og er målrettet fagpersoner. Målet er, at håndbogen skal bidrage til at sikre, at børn og unge med funktionsnedsættelser er beskyttede og trygge i deres hverdag.

Herudover har Socialstyrelsen udmeldt en ansøgningspulje målrettet frivillige og private organisationer samt interesseorganisationer. Ansøgningspuljen har til formål at støtte initiativer, der styrker evnen til grænsesætning og konflikthåndtering hos børn og unge med handicap for dermed at forebygge seksuelle overgreb. Initiativerne, der opnår støtte via puljen, løber fra december 2018 til december 2021. Der vil desuden blive foretaget en evaluering af puljen. Projektet er finansieret af satspuljen 2018.

## Analyse af dispensationspraksis på uddannelsesinstitutionerne og registeranalyse om frafald blandt studerende med handicap

Uddannelses- og Forskningsministeriet

### **Analyse af dispensationspraksis på de videregående uddannelsesinstitutioner**

Ministeriet har primo 2018 blandt andet iværksat en opsamling af de videregående uddannelsesinstitutioners dispensationspraksis med henblik på et større vidensgrundlag på området.

Det sker som opfølgning på Danske Handicaporganisationers undersøgelse fra 2017 af trivsel og frafald blandt studerende med handicap. Denne kortlægning er kvalitativ og bygger på besvarelser fra maritime institutioner, erhvervsakademier, professionshøjskoler og universiteter. Formålet med kortlægningen er at få et grundlag for kvalificering af den fremtidige dialog.

**Registeranalyse om frafald blandt studerende med handicap**

Derudover har ministeriet iværksat en registeranalyse om frafald blandt studerende med handicap, der nærmere kortlægger omfanget af og årsager til frafald blandt studerende med funktionsnedsættelse.





## 10. Internationalt samarbejde

---

*I dette kapitel præsenteres de initiativer, der er iværksat, afsluttet, eller hvor der er sket en særlig udvikling i de seneste år, og som i overvejende grad kan relateres til FN's handicapkonventions artikel 11: Risikosituationer og humanitære nødsituationer, artikel 32: Internationalt samarbejde, artikel 34: Komiteen for rettigheder for personer med handicap, artikel 35: Beretninger fra deltagerstaterne, samt artiklerne 36-50 omhandlende procedure for samarbejde og forpligtelser deltagerstater og komiteen imellem.*

*I henhold til artikel 11 skal deltagerstaterne sikre personer med handicap beskyttelse og sikkerhed i risikosituationer herunder væbnede konflikter, humanitære nødsituationer og naturkatastrofer.*

*I henhold til artikel 32 anerkender deltagerstaterne vigtigheden af internationalt samarbejde og fremme deraf til støtte for nationale bestræbelser på at virkeliggøre formålet med og målsætningerne for konventionen. Deltagerstaterne forpligter sig til at medtænke mennesker med handicap i dette arbejde.*

*Artikel 34 indeholder bestemmelse om nedsættelse af en komite for rettigheder for personer med handicap, herunder bestemmelser om antallet af medlemmer, valg af medlemmer, valgperiodens længde og vederlag.*

*Artikel 35 indeholder bestemmelser om deltagerstaternes forpligtelse til at afgive beretning til FN's Handicapkomite om de foranstaltninger, der er truffet til gennemførelse af deres forpligtelser efter konventionen. Beretning skal afgives mindst hvert fjerde år samt yderligere, når komiteen udbeder sig det.*

*Artiklerne 36-50 indeholder blandt andet bestemmelser om behandling af deltagerstaternes beretninger, samarbejdet mellem deltagerstaterne og komiteen, komiteens beretning mv. samt bestemmelser om ikrafttræden af konventionen, ændringer og opsigelse.*

---

Med ratifikationen af FN's Handicapkonvention i 2009 forpligtede Danmark sig til at arbejde for at fremme det internationale samarbejde til støtte for nationale bestræbelser på at virkeliggøre formålet med og målsætningerne i FN's Handicapkonvention. Det vil blandt andet kunne lette forskningssamarbejde og adgang til videnskabelig og teknisk viden.

Ved at underskrive konventionen har Danmark - på lige fod med de andre deltagerstater - forpligtet sig til at afgive beretning om de foranstaltninger, der er truffet til gennemførelse af forpligtelserne efter konventionen, og om de fremskridt, der er gjort i den henseende, mindst hvert fjerde år. Alle deltagerstater mødes regelmæssigt til en konference for at behandle et hvert forhold vedrørende gennemførelsen af konventionen.

---

Danmark har også i 2014 ratificeret den valgfri protokol til FN's Handicapkonvention, så enkeltpersoner og grupper af enkeltpersoner nu kan klage til FN's Handicapkomité, hvis de mener, at Danmark har krænket deres rettigheder i henhold til konventionen.

Yderligere vedtog regeringen i marts 2017 en national handlingsplan for implementeringen af FN's verdensmål for bæredygtig udvikling, og den 3. december 2017 tilsluttede Danmark sig *Charter for inklusion af personer med handicap i humanitære indsatser*. Endelig underskrev Danmark på det internationale topmøde 'Global Disability Summit, som blev afholdt i London i juli 2018 en hensigtserklæring 'Charter for Change' om støtte til handicapområdet i international udvikling.

På de følgende sider præsenteres en kort status på de aktuelle og fremadrettede initiativer om temaet: Internationalt samarbejde.

## Internationalt arbejde

### Børne- og Socialministeriet

#### Danmarks formandskab for Europarådets Ministerkomité

Danmark varetog i perioden fra 15. november 2017 til 18. maj 2018 formandsskabet for Europarådets Ministerkomité. Som en del af programmet for formandsskabet blev et uddrag af en håndbog, udarbejdet af Socialstyrelsen, om metoder til at forebygge vold og overgreb mod børn med handicap, oversat til engelsk. Den engelske version blev offentliggjort på Børne- og Socialministeriets hjemmeside samt på Europarådets egne digitale platforme den 18. november 2017 i forbindelse med den europæiske dag for beskyttelse af børn mod seksuel udnyttelse og seksuelt misbrug. Sammen med den engelske håndbog blev tre små animationsfilm om samme emne offentliggjort. Formålet var at formidle den viden og erfaring, som Socialstyrelsen har indsamlet inden for emnet til de øvrige medlemslande med henblik på at sætte fokus herpå.

I samarbejde med Europarådets Sekretariat, Danske Handicap Organisationer og Det Centrale Handicapråd afholdt Børne- og Socialministeriet et arbejdsseminar i København den 13.-14. december 2017. Temaet var "Awareness raising for persons with disabilities". Repræsentanter fra 11 medlemslande deltog. Herudover deltog repræsentanter fra danske NGO'er samt embedsmænd fra Beskæftigelsesministeriet og Undervisningsministeriet. Programmet omfattede fire sessioner med oplæg fra embedsmænd, fageksperter og NGO-repræsentanter samt gruppearbejde, der gjorde det muligt for deltagerne at udveksle erfaring, viden og gode eksempler på awareness raising inden for medierne, uddannelse, sport og beskæftigelse. Efterfølgende er der blevet udarbejdet en rapport, som beskriver forløbet af seminaret og samler op på erfaringer, gode eksempler og viden, som kom frem under seminaret. Senest er et samlet factsheet om awareness raising blevet offentliggjort af Europarådets Sekretariat.

#### Danmarks næste eksamination ved FN's Handicapkomité

Danmark ratificerede FN's Handicapkonvention og den valgfri protokol om en individuel klageadgang i henholdsvis 2009 og 2014. Danmark blev senest eksamineret ved FN's Handicapkomité i september 2014 efter at have afleveret den første periodiske rapport til komiteén



den 24. august 2011. I komitéens afsluttende anbefalinger vedrørende eksaminationen blev Danmark inviteret til fremadrettet at benytte en simplificeret afrapporteringsprocedure. Formålet med proceduren er blandt andet at fremskynde afrapporteringsproceduren og gøre den mere effektiv, hvilket vil afhjælpe det store efterslæb i forhold til medlemsstaternes aflevering af rapporter, som flere af FN's komitéer oplever. Danmark accepterede i juli 2017 brugen af afrapporteringsproceduren og skal udarbejde en kommende samlet anden og tredje rapport i overensstemmelse hermed. Rapporten skal afleveres i 2020.

### **Regeringens Handlingsplan for FN's Verdensmål**

Regeringen vedtog i marts 2017 en national handlingsplan for implementeringen af FN's verdensmål for bæredygtig udvikling. Handlingsplanen bygger på bidrag om konkrete målsætninger og indikatorer fra alle relevante ministerier. Børne- og Socialministeriet har bidraget til blandt andet målsætning 16 om, at flere skal være en del af arbejdsfællesskabet herunder personer med handicap. Målsætningen knytter sig til opfølgningen på regeringens 10 mål for social mobilitet, som blandt andet omfatter målsætningen om, at personer med handicap skal have mulighed for at tage en uddannelse og være en del af arbejdsmarkedet.

### **Udenrigsministeriet**

I Danmarks udviklingspolitiske og humanitære strategi "Verden 2030" er personer med handicap inkluderet i prioriteten om at nå de mest sårbare ('leave no one behind') herunder i krisesituationer. Danmarks udviklingssamarbejde baserer sig på en menneskerettighedsbaseret tilgang. Tilgangen baserer sig på fire principper om ikke-diskrimination, deltagelse og inddragelse, åbenhed og ansvarlighed. Den specifikke nationale kontekst i Danmarks partnerland vil afgøre, hvorvidt det danske udviklingsengagement vil omfatte specifikke indsatser rettet mod forbedring af menneskerettigheder for mennesker med handicap.

Udenrigsministeriet finansierer over Civilsamfundsrammen på Finansloven en pulje til Danske Handicaporganisationer, der giver mulighed for at søge om støtte til udviklingsprojekter i samarbejde med partnere i udviklingslandene. Danske Handicaporganisationer kan desuden anvende op til 20 pct. af puljebevillingen til at gennemføre egne aktiviteter, der støtter op om puljernes formål og aktiviteter. Den samlede støtte til Danske Handicaporganisationer blev i 2018 hævet til 43,5 millioner kroner fra hhv. 31 millioner til handicappuljen og 7,5 millioner til Danske Handicaporganisationers egne indsatser i 2017. Bidraget muliggør endvidere en synliggørelse og aktiv deltagelse af Danske Handicaporganisationer i en række globale civilsamfundsnetværk i FN og EU regi i forhold til at øve effektiv fortalervirksomhed for særlige hensyn for mennesker med handicap.

Herudover indeholder tilskudsmodaliteter i Civilsamfundspuljen, der forvaltes af Civilsamfund i Udvikling (CISU), mulighed for at inkludere handicapkompensation for deltagelse af mennesker med handicap og hjælpere i såvel kurser i Danmark som aktiviteter i udviklingslandene.

Det er en prioritet fra regeringens side, at den humanitære bistand når ud til de personer, der er i størst nød. Mennesker med handicap er blandt de allermest sårbare i humanitære kriser. Danmark tilsluttede sig den 3. december 2017 *Charter for inklusion af personer med handicap i humanitære indsatser*. Charteret blev lanceret på det Humanitære Verdenstopmøde i

2016 og er endosseret af mere end 140 parter herunder stater, FN-agenturer og civilsamsfundsorganisationer. Charteret identificerer en række principper, blandt andet at arbejde for større hensyntagen til og involvering af personer med handicap og deres repræsentanter i design, implementering og evaluering af humanitære indsatser samt at sikre bedre viden af relevans for indsatser på området.

Tilslutningen til charteret er dermed et vigtigt signal til Danmarks humanitære partnere om at tilstræbe inklusion af mennesker med handicap i de dansk finansierede humanitære indsatser. Af samme grund følges der løbende op i dialogen med partnere og i samarbejde med Danske Handicaporganisationer, og i overensstemmelse med principperne for Good Humanitarian Donorship Initiative er partnerne i øvrigt sikret den nødvendige grad af fleksibilitet til at kunne inkludere særlige indsatser for mennesker med handicap i krisesituationer, når det vurderes relevant.

For så vidt angår risici i naturkatastrofer er tilrettelæggelse af varsling og katastrofeberedskab, herunder i forhold til personer med handicap, primært et nationalt ansvar, der tilfalder de nationale myndigheder inden for rammerne af den mere langsigtede og bæredygtige udviklingsindsats. "Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030", som blev vedtaget af FN's medlemsstater i marts 2015, og som Danmark støtter op om, påpeger således, at hver stat har det primære ansvar for at forebygge og reducere katastroferisici og nævner også eksplicit, at mennesker med handicap skal tilgodeses.

Danmark underskrev på det internationale topmøde 'Global Disability Summit, som blev afholdt i London i juli 2018 en hensigtserklæring 'Charter for Change' om støtte til handicapområdet i international udvikling. Danmark støtter topmødets erklæring, der sætter øget fokus på sårbare og marginaliserede grupper, herunder personer med handicap.



